



Det handlar inte om att eliten kliar varandra på ryggen utan om något ... ännu värre.

MORGAN PALMQVIST SIDAN 30



GÖTEBORGS
UNIVERSITET

GU Journalen

OBEROENDE TIDNING FÖR MEDARBETARE VID GÖTEBORGS UNIVERSITET #5 NOVEMBER 2018

ÄLSKAR KÖTTÄTARE

LÄR AV NATUREN! UPPMANAR DAWN SANDERS

NYHETER

Skärp kraven på inrikesflyg

REPORTAGE

Så skapas en framgångsrik miljö

REPORTAGE

Kärlek och död i operans värld



Stå upp för den akademiska friheten!



Beslutet i Ungern är en intervention i den akademiska friheten ...



Foto: JOHAN WINGBORG

NOVEMBER HAR ANLÄNT med höstrusk och lite mörkare dagar. Med oro tog jag häromveckan del av nyheten att den ungerska regeringen nu har genomfört beslutet att lägga ner genusforskningen i landet genom att ta bort den som akademiskt ämne. Redan tidigare har SUHF och European Universities Association reagerat på det här hotet genom att fördöma dekretet, som nu visar sig ha realiserats. På universitetstrappan här i Göteborg genomfördes en liten manifestation för att visa sitt stöd för kollegorna i Ungern.

Ingen kan undgå att genusforskningen är ett ofta debatterat område med kraftigt polariserade ståndpunkter. Oavsett i vilken rindhörna du står är det avgörande att vi som universitet står upp för den akademiska friheten och vår autonomi när det kommer till den forskning och utbildning som bedrivs. Beslutet i Ungern är en intervention i den akademiska friheten som är helt främmande för oss.

I DAGARNA SLÄPPS internationaliseringsutredningens sista delbetänkande. Som en av rektorerna som ingår i expertgruppen för internationalisering, har jag blivit ombedd att inkomma med reflektioner och kommentarer

till regeringens särskilda utredare Agneta Bladh. För mig är det viktigt att betona lärosätenas autonomi när det gäller rekrytering av studenter och frågan om i vilken utsträckning man bör nischa sig eller bredda sin bas. En fundering jag har och önskar höra utredaren resonera kring är hur hon bedömer att digitaliseringen kommer att påverka våra internationella samarbeten. Jag vill också gärna få utredningens syn på möjliga konsekvenser av styr- och resursutredningen och hur den kommer att påverka hur vi ser på avgiftsbetalande studenter.

SLUTLIGEN VILL JAG uppmärksamma den högtidliga och vackra doktorspromotionen den 19 oktober. Ett stort tack till alla medverkande - doktorer, hedersdoktorer, jubeldoktorer och inte minst till de studenter och medarbetare som gör sitt yttersta för att dagen ska bli ett minne för livet. *Felicitate, doctores!*

Semper vobis bene sit! Valet!
(Må det alltid gå er väl! Adjö!)

EVA WIBERG

RED Konsten att leva som man lär

DET VAR PÅ grund av stigande frustration som idéhistorikern Julia Nordblad bestämde sig för att skriva en debattartikel om universitetens ansvar när det gäller klimathotet. Lärosätena sitter inne med kunskapen och vill gärna påverka både politiker, studenter och allmänhet att välja klimatvänliga vardagsalternativ. Samtidigt lever inte lärosätenas medarbetare alltid som de lär. Vid Göteborgs universitet har exempelvis antalet flygresor visserligen minskat något men från en väldigt hög nivå, bland annat

genomförs cirka 1 500 flygresor mellan Göteborg och Stockholm, stick i stäv mot policyn. I detta nummer bidrar flera medarbetare med förslag på hur vi kan bli mer klimatvänliga. Vi har också en insändare om vegansk mat som replik på Jonas Grens debattartikel i förra numret.

VI SKRIVER OCKSÅ om det försenade forskningsfartyget och om vilka konsekvenser det får för både forskare och andra medarbetare. Eftersom det inte finns någon båt att

jobba på är exempelvis besättningen uppsagd.

Hur är det att sluta som prefekt? Flera före detta chefer som GU Journalen talat med tycker att det är skönt att kunna ägna sig åt forskning och undervisning igen, men kommer också med förslag på hur erfarenheterna bättre ska kunna tas till vara.

Som alltid hoppas vi att ni får en trevlig läsning och att ni fortsätter att tipsa redaktionen!

REDAKTIONEN



48

Alice Srugies,
lektor vid institutionen
för tillämpad IT

Foto: EMELIE ASPLUND

UR INNEHÅLLET

NYHETER 04–23

- 04. Dags för universiteten att ta klimatansvar.
- 06. Så tycker medarbetarna om klimatuppropet.
- 07. Nästan 1 500 flygresor till Stockholm.
- 08. Extern panel utsedd för RED 19
- 09. Stort överskott för GU.
- 10. Forskningen drabbas av fartygsförseningen.
- 12. Besättningen upprörd över uppsägning.
- 13. Oro för nedskärningar när HDK och Valand slås ihop.
- 14. Sveriges unga akademi vill ha karriärdrivande anställningsformer.

- 15. Vi måste se helheten, säger rektor.
- 16. Så är det att sluta som prefekt.
- 18. GU borde bli bättre på att ta tillvara chefernas erfarenheter.

PROFILER 20–24

- 20. Dawn Sanders använder trädgårdar som klassrum.

FOKUS 25–27

- 25. Nobelklass på forskningen vid institutionen för fysik.

REPORTAGE 28–41

- 28. Spets och bredd skapar framgång, menar Markus Tamas.
- 30. Nybliven doktor blir ny ÖB.
- 32. Sandtäckta bottnar ska rädda ålgräset.

- 34. Fågelforskare i Darwins fotspår.

- 36. Debatt: Vegetariskt sätter GU på kartan.
- 37. Upprättelse för föraktad litteratur.
- 39. Gammalt och nytt i 1600-talsopera.

FOLK 43–51

- 43. Salt lockade tidiga jordbrukare till Europa.
- 44. Högtidligt på årets största fest.
- 46. Wikigap finns nu på GU.
- 47. GU:s tredje akademiledamot.
- 48. Hur hanterar man en kris?
- 50. Nytt om folk.

Halvera utsläppen på fem år!

Det kravet ställde 18 forskare av sina egna lärosäten i en debattartikel i DN i slutet av oktober.

Reaktionerna har inte låtit vänta på sig. När GU Journalen gick i tryck hade uppropet fått hela 764 underskrifter.

DET VAR EN stigande frustration över att omställningen till ett mer hållbart samhälle går så långsamt som fick Julia Nordblad, idéhistoriker i Uppsala, att ta initiativ till artikeln.

- De vetenskapliga rapporterna är både entydiga och alarmerande samtidigt som väldigt lite händer inom politiken. Universitetet har en särskild roll som den institution i samhället som tar fram och förmedlar vetenskaplig kunskap. Om inte ens vi, som verkligen borde veta bättre, lever som vi lär, underminerar vi vår trovärdighet.

Under arbetet med artikeln upptäckte Julia Nordblad att det fanns en längtan efter initiativ i klimatfrågan.

- Många tycker att det finns ett glapp mellan det vi lär ut och det vi gör. Samtidigt finns redan många projekt och initiativ för att minska

klimatpåverkan. De borde spridas och samordnas, och kanske kan denna debattartikel vara ett steg på vägen mot mer samarbete.

Åsa Arping, professor i litteraturvetenskap vid GU, är en av de forskare som skrivit under artikeln. Hon menar att det är hög tid att högskolan drar sitt strå till stacken för att skapa ett hållbart samhälle.

- Som enskild person kan man ibland känna hopplöshet: Vad kan jag göra? Men om medarbetare vid alla lärosäten i Sverige engagerar sig, kan vi faktiskt åstadkomma något. Visst handlar det om uppoffringar men om vi inte gör något nu kommer vi att få försaka betydligt mer i framtiden.

GU HAR REDAN en mötes- och resepolicy som bland annat säger att medarbetarna bör välja tåget vid kortare resor än 50 mil. Men policyn kan göras betydligt skarpare, menar Åsa Arping.

- Det går exempelvis att bestämma att internationella resor ska begränsas och att det i huvudsak är digitala möten som gäller. Och precis som vi har regler när det gäller



Men om medarbetare vid alla lärosäten i Sverige engagerar sig, kan vi faktiskt göra något.



Asa Arping



servering av alkohol kan vi reglera vilken mat som ska serveras, exempelvis att det är vegetariskt som gäller vid representation.

Deliang Chen, professor i fysikalisk meteorologi och koordinerande huvudförfattare vid IPCC, menar att uppropet är ett mycket bra initiativ.

- RISKEN ÄR JÄTTESTOR att vi missar Parismålet om vi inte redan nu börjar ta till de drastiska åtgärder som krävs. Alla är delansvariga och universitetet både kan och ska föregå som exempel. Av de fem förslag som föreslås i uppropet är jag mest förtjust i nummer tre. Vi har ett bra offentligt transportsystem och det ska förstås utnyttjas.

Bland studenterna finns sedan länge ett stort engagemang för klimatfrågor, påpekar Moa Persson, miljösamordnare på GMV.

- Studenter vid Sveriges lantbruksuniversitet i Uppsala har exempelvis skapat Facebook-gruppen *Klimatstudenterna* som snabbt fått spridning. Och en student ifrån GU har tillsammans med en vän startat

av växthusgaser

kampanjen *Vi som håller oss på jorden* som går ut på att införa ett flygfritt 2019 med målet att nå 100 000 svenskar. Tänk om GU skulle införa ett flygfritt år, eller åtminstone halvera sina flygresor, vilken internationell uppmärksamhet det skulle få!

GU tillhandahåller idag cirka 1 200 parkeringsplatser, varav de flesta kostar 30 kronor per dag, vilket är det normala timpriset i centrum.

- Men det gäller ju att göra det enkelt att avstå från bilen. Varför inte istället underlätta cyklandet exempelvis med cykelgarage och fler omklädningsrum?

MILJÖHÄNSYN PÅSTÅS ofta stå i motsats till behovet av ökad internationalisering. Men så måste det inte vara, menar Moa Persson.

- I våra beräkningar tar vi inte hänsyn till de utsläpp studenterna bidrar med. Tänk om exempelvis en del av våra internationella studenter kunde åka hit med tåg? De flesta människor vill göra rätt men behöver lite hjälp på traven.

Att utproppet kommer under-

ifrån, från medarbetare och studenter, kan vara bra, tror Åsa Arping.

- Men det är viktigt att ledningen hakar på. Det är lättare att exempelvis avstå från flyg om det finns en regel att luta sig mot.

UNIVERSITETSLEDNINGEN håller med om att universiteten ska föregå med gott exempel.

- Vi kan alltid göra mer, men i praktiken kan det dock vara svårt att alltid välja det mest miljövänliga alternativet, exempelvis om man med kort varsel blir kallad till ett möte med departementet i Stockholm, säger prorektor Mattias Goksör. Men regeringen skulle kunna bidra här genom att satsa på fler digitala möten istället för att till exempel kalla till sig rektorerna fysiskt. Även Vetenskapsrådet skulle med fördel kunna arrangera fler digitala föreläsningar och seminarier. Tekniken finns redan på plats från vår sida.

EVA LUNDGREN
ALLAN ERIKSSON

Fakta

Artikeln: *Universiteten måste själva börja klimatomställningen* publicerades i DN den 29 oktober. Artikelförfattarna menar att landets lärosäten bör halvera sina utsläpp av växthusgaser inom fem år. Dessutom bör lärosätena se över:

Resor: Rutiner och arbetsformer bör utvecklas så att möten, konferenser och undervisning kan genomföras på distans. Universiteten bör också driva på forskningsfinansierarna så att de kräver forskning med minimala utsläpp.

Mat: Universiteten kan minska konsumtionen av högutsläppande livsmedel vid exempelvis personalrestauranger, catering och representation.

Bilpendling: Universiteten kan stimulera sin personal att välja exempelvis cykel och buss.

Energianvändning: Genom att använda lokaler maximalt kan utsläppen minska ytterligare.

Kapitalplacering: Det kapital universiteten förvaltar bör investeras i hållbara branscher.



Moa Persson



– Att göra mer är uppenbart nödvändigt. Allt kan inte göras av individer. Politiska beslut måste fattas och i högre grad riktas mot

organisationer som är mycket starkare än individer. Det är mycket effektivare att inte tillåta animalisk kost än att lära sig att välja vegetariskt. Dessutom handlar många förslag om att hantera krisens effekter snarare än om att förebygga krisen. Den styrningen räcker inte för att minska ökad klimatförändring, vi vill inte över två grader! Vi måste ändra beteenden innan och inte efter handlingen. Ta klimatkompensation av resor, det är ett sätt att hantera effekter av resande. Men vad är incitamentet att avstå från att resa och hålla mötet via länk, som ju är bättre ur ett klimatperspektiv? Ett minskat projekt-OH för den som avstår en resa kunde vara ett sätt, att inte tillåta vissa flygresor ett annat – till Stockholm med flyg: Varför går det? GU:s resebyrå presenterar inte ens förslag på tågresor till utlandet, knappast konstigt att det flygs inom Europa då. Och vem är det som står för det mesta flygandet, alla flyger rimligtvis inte lika mycket, styrningen kan bli spetsigare.

Patrik Zapata, professor vid Förvaltningshögskolan



– Situationen är akut och utsläppen av växthusgaser måste minska nu. Vi har inte tid att vänta och det behövs om-

välövande åtgärder på alla plan, av alla aktörer, för att hindra det ekologiska och samhälleliga systemets kollaps. Som universitet har vi ett särskilt ansvar att agera snabbt och bestämt. Jag tror att de förändringar som krävs är samhällsomvälvande och komplexa, ingen enskild aktör sitter inne på alla svaren men Göteborgs universitet kan bli drivande i klimatarbetet genom att ändra sitt sätt att resa, både till jobb och konferenser. Vi kan också se till att den mat som serveras på universitetet är vegansk/vegetarisk, att inga engångsprodukter används, att energianvändningen ses över och att inköp av nya produkter begränsas. För om inte vi, så vem? Om inte nu, så när?

Sara Rebecka Ivarsson, doktorand vid institutionen för journalistisk, medier och kommunikation



– De största utmaningarna tror jag är oviljan att tänka nytt och ifrågasätta invanda traditioner tillsammans med

föreställningen om att vad vi gör som individer, lärosäte, ja till och med som nation, har en mycket liten inverkan globalt, att det egentligen inte spelar någon roll vad vi gör. Oavsett om alla andra flyger eller inte är det fortfarande bäst för mig att flyga (givet att jag vill det) eftersom mitt individuella bidrag till växthuseffekten är försumbart. Jag tror dock att detta är fel sätt att se på det hela. Ju större aktörer vi ser på här, desto större inverkan får besluten. Jag tror att om GU hanterar vårt bidrag till växthuseffekten på ett ansvarsfullt sätt, med skarpare regler, har detta ett mycket stort symboliskt värde. Det kommer att skapa ringar på vattnet. I dessa frågor behöver mindre aktörer, som vi enskilda medarbetare, regler som hjälper oss att göra rätt och tillsammans minska vårt ekologiska avtryck. Utan skarpa regler kommer vi fortsätta tänka att det inte spelar någon roll vad just vi själva gör. Och då kommer vi sannolikt att fortsätta flyga, och klimatet kommer att bli varmare och varmare för varje dag som går ...

Jonas Gren, doktor i praktisk filosofi och utvecklingsledare på Sahlgreanska akademien



– Göteborgs universitet profilerar sig på flera sätt som ett ledande universitet inom hållbar utveckling

som tar sitt samhällsansvar och som deltar aktivt i samhällsdebatten. Då tycker jag att det är ganska självklart att GU också sätter upp tydligare mål för hur man som organisation radikalt kan minska klimatpåverkan. Att sluta köpa in kött är till exempel inte svårt. Det kräver politisk vilja, men ingen omställning av organisationen. Sedan tycker jag att man även ska tänka lite bredare och till exempel definiera studenternas arbetsmiljö som en hållbarhetsfråga. Detta att så många mår dåligt, påbörjar, men inte fullföljer sina studier, är ett enormt resursslöseri – både för individen och samhället. Ett resursslöseri som har både ekologiska, ekonomiska och sociala implikationer. GU har den intellektuella kapaciteten att inte bara inkludera teman som har sin första utgångspunkt i de uppenbart ekologiska aspekterna av hållbar utveckling, som till exempel antal flygresor, utan bred expertis att komma fram till konkreta åtgärder även inom andra områden.

Gunilla Priebe, lektor i folkhälsovetenskap och sammanhållande för Sahlgreanska akademins nätverk för hållbar utveckling i utbildning

Kräver skärpta regler

Enligt GU:s resepolicy ska flygresor under 50 mil inte tillåtas om det inte föreligger särskilda skäl. Ändå gjordes totalt 1 449 flygresor mellan Göteborg och Stockholm förra året.

Flera företrädare för GU menar nu att andra åtgärder måste till.

SOM GU JOURNALEN tidigare har rapporterat minskade antalet flygresor för första gången på länge förra året. Koldioxidutsläppen minskade med några få procent och GU var åter på samma nivå som året innan. Inget jättekiv framåt, men vad som beskrevs som den goda nyheten var att flygresorna mellan Göteborg och Stockholm, som är den vanligaste ruten, hade minskat med hela 14 procent. Men flygresorna mellan de båda städerna går, enligt miljösamordnare Fredrik Högberg, stick i stäv med GU:s resepolicy som säger att särskilda skäl krävs för att göra flygresor under 50 mil.

- Vad är särskilda skäl? Så vitt jag vet finns ingen lista som definierar det. Man kan alltså tolka in vad man vill.

Fredrik Högberg ser gärna att resepolicyen skärps och han hoppas och tror att han kommer att få uppdraget att göra det, förhoppningsvis redan i vinter.

- Vi måste beskriva tydligare när det kan vara okej att flyga till Stockholm. Vi skulle exempelvis kunna bestämma att bara ett begränsat antal får göras, cirka 100.

Listan över dem som flög mest till Stockholm toppas nämligen av tidigare rektorn Pam Fredman och före detta universitetsdirektören Jörgen Tholin - detta trots att båda var i tjänst på GU endast ett halvår under året. Rektor Eva Wiberg kommer på femte plats.

- Ledningen föregår ju inte med gott exempel direkt, säger han.



Foto: JOHAN WINGBORG

Många väljer att ta flyget istället för tåget eftersom det upplevs som ett säkrare alternativ.

Varför väljer så många flyget framför tåget?

- Jag tror att det negativa tänkandet och skrivierna kring att tåget alltid är sent spelar in. Det är givetvis inte sant, men jag tror det finns en psykologisk aspekt. Man är så säker på att tåget aldrig kommer i tid att man bokar flyg.

Thomas Sterner, professor i miljöekonomi, tror dock att en del kan göras åt att förbättra tågförbindelsen.

- Göteborg-Stockholm är egentligen en perfekt sträcka för tåg. Politiker och SJ borde skärpa sig. Förbättra punktligheten och återinför nattågen som gör att man lätt kan gå på möte vid 8 eller 9. Som upphandlare skulle universitetet kunna engagera sig, med krav på nattåg. På flygresor skulle man kunna lägga en intern skatt.

Mats Sandberg, miljösamordnare och professor vid Sahlgrenska akademien, tror också att många skulle välja tåget om det vore mer tillförlitligt.

- Men jag tycker att man borde göra en ordentlig undersökning

Fakta

De flög mest mellan Stockholm och Göteborg 2017 (antal enkelresor):

1. Pam Fredman, Gemensamma förvaltningen (28)
 2. Jörgen Tholin, Gemensamma förvaltningen (26)
 3. Johan Magnusson, IT-fakulteten (23)
 4. Maria Anvret, Sahlgrenska akademien (21)
 5. Eva Wiberg, Gemensamma förvaltningen (18)
- Enligt handlingsplanen** för miljö och hållbar utveckling 2017-2019, ska prefekter och dekaner verka för att minska antalet flygresor mellan Göteborg och Stockholm.

kring varför man väljer flyg. Idag gissar man. Men det vore bra om alla universitet involveras i detta. Man borde kunna komma överens om att alltid förlägga möten så att de passar med tågtider.

Samtidigt påpekar Mats Sandberg att den stora koldioxidboven är långflygningarna, vilket är en betydligt besvärligare fråga att lösa.

- MÅLET ATT MINSKA koldioxidutsläppen står i direkt konflikt med vårt uppdrag att öka internationaliseringen. Vi måste diskutera vad som är rimligt med hänsyn taget till Parisavtalet. Här borde också alla universitet gå samman och skapa en gemensam policy, säger Mats Sandberg.

Fredrik Högberg tror också att många bokningar av flyg görs av ren slentrian. Därför vill han arbeta mer med GU:s resebyrå Egencia.

- Sedan borde vi förstås använda Skype och videokonferenser mer.

LARS NICKLASON & ALLAN ERIKSSON

RED 19 klart till hösten

Den första veckan i april får GU besök av 140 externa sakkunniga som ska medverka i den pågående forskningsutvärderingen RED 19.

Men innan dess måste alla självvärderingar vara klara.

– Institutionerna har till den 30 november på sig, fakulteter och universitetsledning har ytterligare ett par veckor, förklarar projektledaren Staffan Edén.

UNDER VÅREN HAR projektgruppen för RED 19 varit ute och presenterat forskningsutvärderingen på ledningsmöten, fakultetsstyrelser, prefektråd och olika informationsmöten.

– Det arbete som pågår just nu, institutionernas självvärderingar, är, menar jag, den allra viktigaste delen av utvärderingen, påpekar Staffan Edén. De frågor institutionerna ska fundera över är bland annat om personal och medel används på bästa sätt utifrån förutsättningarna, om forskningsmiljöerna kan förbättras, hur rekryteringen går till, om det finns en bra seminariekultur och om likabehandlingsfrågorna hantearas på bästa sätt. Andra viktiga frågor handlar om var man står forskningsmässigt, hur ledarskapet fungerar och om stödet är tillräckligt.

Relevant bakgrundsinformation är framtagen, som bibliometri, personal- och ekonomidata samt styrdokument.

– Allt detta ska sedan ligga

till grund för de 140 externa experter som kommer hit den 1-5 april nästa år, berättar Staffan Edén. Det är institutionerna själva som har föreslagit lämpliga personer som de respekterar och som uppfyller de kriterier som RED 19 satt upp. Det handlar alltså inte bara om kritisk granskning utan också om konstruktiv kritik och om att ge en positiv förstärkning. Det är också viktigt att åtminstone någon sakkunnig i varje grupp förstår det svenska högskolesystemet. Det är skälet till att vi har en övervikt av sakkunniga från Norden. Men våra experter kommer från övriga västvärlden också, däremot har vi av olika skäl ingen från Asien eller Afrika.

De sakkunniga kommer att få noggranna instruktioner om hur de ska utvärdera materialet. De kommer också att genomföra intervjuer.

– DERAS ARBETE SKA leda till konkreta rekommendationer som går att omsätta i praktiken, förklarar Sigríður Beck, biträdande projektledare. Det innebär bland annat att de sakkunniga ska ta hänsyn till institutionens hela uppdrag, inte bara till forskningen, och exempelvis ta med i beräkningen att vissa institutioner har mycket grundutbildning.

Allt material som kommit in från institutioner, sakkunniga och övrigt material ska ställas samman under våren. En preliminär rapport planeras vara klar till universitetsstyrelsens sammanträde i juni 2019.



Foto: JOHAN WINGBORG

Staffan Edén betonar att utvärderingen ligger i linje med UKÄ:s arbete.

– Efter ytterligare korrigeringar ska den slutgiltiga rapporten med alla bilagor vara färdig nästa höst, berättar Sigríður Beck.

Inom tre år ska utredningen följas upp.

– Tanken är detta ska bli en återkommande process där en forskningsutvärdering görs vart sjätte år, med uppföljning efter tre år.

RED 19-UTVÄRDERINGEN är inspirerad av den forskningsutvärdering som sedan en tid tillbaka regelbundet görs i Uppsala, samt av liknande utredningar i Storbritannien och Nederländerna.

– Att Göteborgs universitet utvärderar sin forskning ligger i linje med UKÄ:s uppdrag att vidareutveckla det nationella kvalitetssäkringssystemet, för-

klarar Staffan Edén. Chalmers och universiteten i Lund och Malmö är också på gång med forskningsutvärderingar och de har inspirerats av oss.

EVA LUNDRÉN

RED 19

RED 19 innebär en kvalitetsutvärdering av forskningen vid Göteborgs universitet som ska bygga på fakta som redan finns vid lärosätet. En preliminär rapport väntas vara klar för universitetsstyrelsens möte i juni, senare under hösten ska den definitiva rapporten vara färdig.

Projektet leds av Staffan Edén, tidigare vicerektor med ansvar för forskningsfrågor. Projektgruppen består dessutom av Sigríður Beck, Rebecca Bleas, Kristoffer Collin och Rangnar Nilsson.

Går mot ännu ett överskott

50 miljoner kronor i överskott – det är prognosen för året, enligt senaste ekonomiska uppföljningen som styrelsen fattade beslut om den 24 oktober.

Det är 20:e året i rad som universitetet går med överskott trots att antalet nyanställda fortsätter att öka.

– **VI BRUKAR HAMNA** hyfsat rätt i planeringen, säger ekonomichef Peter Tellberg. Även om vi i år har lagt en mer offensiv budget är det en ganska liten summa i relation till omsättningen på 6 miljarder kronor årligen.

På bara ett år har antalet nyanställda ökat med cirka 4 procent, vilket motsvarar höjda kostnader med 114 miljoner kronor. Bara på fem år har antalet heltidare ökat med drygt 13 procent. Den största ökningen har skett inom personalkategorin lärare och doktorander (21 procent), främst inom Sahlgrenska akademien och Samhällsvetenskapliga fakulteten.

ALLT ÄR DOCK inte bara solsken. För sjätte året i rad når GU inte upp till det takbelopp inom utbildning som universitetet maximalt kan få ersättning för. Prognosen är en förväntad underproduktion även i år. Det gäller i huvudsak Humanistiska fakulteten och Sahlgrenska akademien. Totalt handlar det om minus 44 miljoner kronor men underskottet är inte tillräckligt stort för att det ska bli aktuellt med återbetalning till regeringen.

– Det är lite oroande att vi producerar mindre utbildning samtidigt som vi ökar antalet anställda, framför allt lärare. Snarare borde prestationen gå upp, men det tar kanske tid innan vi ser effekterna, säger Peter

Tellberg som inte tror att det blir något trendbrott så länge högkonjunkturen fortsätter samtidigt som ålderskullarna går ner.

DET LÅGA SÖKTRYCKET drabbar främst Humanistiska fakulteten som kan komma behöva betala tillbaka 20 miljoner kronor i utbildningsanslag till universitetet. Det råder i dagsläget brist på studenter till stora ämnen som engelska, historia, konstvetenskap och litteraturvetenskap. Om prognosen står sig kommer fakulteten att gå med ett underskott om 44 miljoner kronor, vilket är 11 miljoner sämre än planerat.

– Fakulteten har en ekonomi i obalans och har presenterat ett åtgärdsprogram, men man måste förstå att det tar tid att komma tillrätta med problemen.

DET MESTA TYDER på att Göteborgs universitet, för 20:e året i rad, kommer att redovisa ett plusresultat. Vid årets slut bedöms universitetet att ha ökat sitt balanserade kapital till nästan 1,3 miljarder kronor, vilket är den största summan någonsin. Det är i huvudsak inom forskning som pengarna ligger.

– Att GU har en god ekonomi är i grunden ett angenämt problem. Vi skulle behöva gå med underskott flera år i rad för att beta av vårt balanserade kapital. Utmaningen är att omsätta mer resurser till verksamheten för att se till att studenterna får den kvalitet på undervisningen som de behöver och att producera mer högkvalitativ forskning.

ALLAN ERIKSSON

Mer till GF

Ökade kostnader till lokaler, UB och universitetsgemensamma verksamheter inför 2019. Det är några av nyheterna i den anslags- och kostnadsram som styrelsen fattade beslut om.

NYTT för 2019 är att lokalkostnaderna ökar med 9 miljoner kronor, vilket beror på fler gästforskarbostäder. Även avsättningarna till UB ökar med 2 miljoner och till så kallad universitetsgemensam stödverksamhet med 16 miljoner kronor.

– Men egentligen är det ingen specifik ökning, utan det är en fast procentsiffra som ligger till grund för fördelningen, förklarar ekonomidirektör Peter Tellberg. Det beror på att verksamheten blir större och större.

Gemensamma förvaltningens andel ligger fast på 6,5 procent och ska täcka det omfattande webbutvecklingsprojekt som startade 2017. Totalt har GF en budgetram på 432 miljoner kronor, vilket är en ökning med knappt fyra procent jämfört med 2017.

GU:S STRATEGISKA SATSNINGAR omfattar 124 miljoner kronor och går till forskningsområden som exempelvis UGOT Challenges. Dessutom avsätter styrelsen 10 miljoner kronor till forskningsutvärderingen RED 19.

För att kunna attrahera forskningsbidrag går GU även in med 79 miljoner kronor till samfinansiering av projekt inom till exempel ERC-ansökningar, Wallenberg Academy Scholars samt Riksbankens Jubileumsfond Pro Futura.

Förutsättningarna för 2019 är delvis oklara eftersom det ännu inte finns någon regering på plats. Därför beslöt universitetsstyrelsen att ge rektor mandat att fördela eventuellt tillkommande anslag.

– Vi vet inte riktigt vad som händer förrän den nya regeringen är på plats. Det kan gå fort och då är det bra att rektor kan fatta beslut, säger Peter Tellberg.



Vi skulle behöva gå med underskott flera år i rad för att beta av vårt balanserade kapital.

PETER TELLBERG



FOTO: KNUIT OCH ALICE WALLEBERGS STIFTELSE

Utan Skagerak ingen forskning

Sebastiaan Swart väntar fortfarande på fartyget som aldrig tycks bli klart.

Det kostar miljoner att rusta upp gamla Skagerak så att hon kan köras ett år till i väntan på att det nya fartyget ska levereras. Men kanske är det lösningen.

Utan forskningsfartyg drabbas både forskare och studenter hårt.

ÄN SÅ LÄNGE har GU betalat miljontals kronor för ingenting. Det nya fartyget skulle ha levererats 15 maj 2015, men är inte klart än. Och sedan 15 juni i år är det körförbud på gamla Skagerak. I själva verket har alltså affären med det polska varvet Nauta, som bygger fartyget, försämrats och inte förbättrats förutsättningarna för forskning och utbildning.

Kjell Nordberg, professor på institutionen för marina vetenskaper, är irriterad.

- Jag var den första som bokade det nya fartyget. Jag ville ut med henne hösten 2015. Vi skulle göra

om våra kurser, anpassa dem efter fartyget med hydroakustik, penetrerande ekolod och annat. Det har vi inte kunnat göra, säger han.

- Det finns företag som säger att med rätt inriktning är studenterna garanterade jobb efter utbildningen, men vi kan inte ge dem det eftersom vi inte har rätt utrustning. Jag tycker det är bedrövligt att universitetet har drabbats av det här. Det handlar om vår fältstation, vårt rörliga laboratorium som vi rör oss längs kusten med.

SOM FORSKARE FÅR han och hans kollegor hanka sig fram. Använda små båtar utan prestanda och komfort eller hyra in sig på andra universitetets forskningsfartyg. Senast hyrde han Oslo universitets fartyg en vecka. Hans kollega på institutionen, lektor Sebastiaan Swart, bedriver forskning och undervisning som kräver ännu mer avancerad teknik - så kallad CTD (Conductivity Temperature Depth profiler).

- För mig personligen är det väldigt jobbigt. De externa fartyg vi tvingas hyra in har inte utrustningen vi behöver, är inte tillräckligt stora, inte lediga eller så är de för dyra. Förut hade vi gamla Skagerak som utgjorde en viktig del av utbildningen. Nu har vi ingenting.

Men studenterna behöver sjövana och ta del av hur oceanografiska observationer görs i praktiken. Vissa delar har kunnat lösas med uppdalade klasser på mindre fartyg. Men vintertid är det för osäkert. Så i december hyr han in sig på det norska fartyget som har CTD och annan nödvändig utrustning.

- Det är inte lika bra som Skagerak och dessutom dyrare för oss. Vi betalar alltså mer men får mindre.

SEBASTIAAN SWARTS forskning drabbas också. Visserligen gör han det mesta på isbrytare i Antarktis, men han har använt gamla Skagerak för förberedande tester av system.

- Nu får jag lita till att några kolle-



Jag ville ut med henne hösten 2015 ...

KJELL NORDBERG



gor i Sydafrika hjälper mig med det. Men det blir svårare med vårt nya projekt SCOOT (The Swedish Center for Ocean Observing Technology) som startar i januari. Det handlar om att utveckla ny teknik och då är vi helt beroende av att ha ett fartyg.

Så hur ska situationen lösas tills nya Skagerak är på plats? Per Hall, proprefekt på institutionen för marina vetenskaper, nämner det norska fartyget och ett annat fartyg i Göteborg som möjligen kan hyras.

- Vi undersöker också vad det skulle kosta att rusta upp det nödvändigaste på gamla Skagerak så att Transportstyrelsen ger oss tillstånd att använda henne i ytterligare cirka ett år.

Vilken storleksordning i pengar kan det handla om?

- Vi gissar att det rör sig om några miljoner, men vi vet inte. Först får Transportstyrelsen göra en inspektion på vad som behöver göras, sedan får ett varv ge oss ett pris. Detta får ställas mot vad det kostar att hyra en båt. Skagerak har ju fördelen att i så fall vara fit for fight direkt. På en extern båt kanske det måste installeras en massa utrustning innan vi kan använda den. Så det ligger en hel del i vågskålen, säger Per Hall.

INGEN VET NÄR nya Skagerak kommer att levereras eller ens om. Ingen är förstås nöjd med det polska varvets insats. Men hur mycket har GU sig själv att skylla? Kjell Nordberg tycker att universitetet borde skämmas ögonen ur sig.

- Universitetet har inte klarat det här. Man tog det billigaste alternativet av ett företag som aldrig byggt klart ett forskningsfartyg. Det är ju galenskap! Det handlar om ett fartyg som ska klara sig ute på havet. Då måste man välja kvalitet. Jag skulle inte bli förvånad om man tar fartyget från varvet och bygger färdigt det någon annanstans. Det är dyrt att köpa billigt!

LARS NICKLASON

Ny plan för leverans

När ska det över tre år försenade forskningsfartyget äntligen levereras? Ingen vet. Det polska varvet skyller problemen på en underleverantör.

NÄR NYA forskningsfartyget Skagerak skulle beställas av Göteborgs universitet 2013 gick bygget till det polska varvet Nauta. Varvet hade ingen tidigare erfarenhet av liknande fartygsbygge, men i den internationella upphandlingen var deras anbud lägst av alla - 127 miljoner kronor. Leveransdatum av det 49 meter långa och 11 meter breda fartyget, som förutom 5 besättningsmän kan rymma 16 forskare, sattes till den 15 maj 2015. Men båten är inte klar än och frågan är när den kommer att levereras.

- Jag har inget svar på det. Vi håller på att ta fram ett nytt avtal med varvet. Vi har ett utkast klart, men de får sätta ett datum, säger Göran Hilmersson, dekan på Naturvetenskapliga fakulteten.

ENLIGT HONOM BEROR ovissheten främst på att varvet har problem med den underleverantör som ska leverera styrsystemet av motorn. Systemet ska bland annat kunna vinkla propellerbladen, vilket inte har fungerat.

- Tills underleverantören är fixad kan varvet inte säga någonting. Men vår önskan är att hon ska levereras under mars-april nästa år.

Styrsystemet är inte det enda problem som drabbat bygget sedan den första plåten till fartygets skrov skars ut på varvet i Gdynia i september 2014. Båten blev bland annat för tung. För att återställa fartygets flytkraft tvingades varvet förlänga farkosten med drygt tre meter till en kostnad av nästan 35 miljoner kronor, något man först ville att GU skulle stå för.



Foto: JOHAN WINGBERG

Dekan Göran Hilmersson

Enligt Transportstyrelsens fartyginspektör, som haft över 200 anmärkningar på fartyget, hade varvet använt sig av för tunga stålkonstruktioner, tvärtemot anvisningarna.

I APRIL 2017, nästan två år efter utsatt leveransdatum, skulle dock fartyget vara klart. Kungen stod beredd med champagne. Men det fick avbokas. Nytt datum sattes till 30 juni samma år. Det passerades också. Det fanns fler olösta fel och brister, bland annat kring styrsystem, framdrivning, målningskvalitet och, inte minst, stabilitet. Som likt på Regalskeppet Vasa ligger tyngdpunkten alldeles för högt på fartyget och måste på något sätt flyttas ner.

Så sent som i augusti 2018 drabbades projektet av ännu ett bakslag. På grund av de återkommande förseningarna hade påväxt på skrovet bildats under åren fartyget legat i vattnet. Inget större problem i sig, men på väg tillbaka från skrovrengöringen krockade Skagerak med varvets kaj.

- Bulben, kulan längst fram i bogen, blev skadad. Det blev även skador i skrovet. Detta måste också åtgärdas.



Ingen båt, inget jobb

Fartyget skulle vara klart för över tre år sedan. Nu har den försenade leveransen av universitetets nya forskningsfartyg till sist drabbat personalen. Sedan i somras är besättningen på Skagerak uppsagd.

DEN 15 JUNI var sista dagen universitetets gamla och uttjänta forskningsfartyg Skagerak fick köras. Sedan dess står Göteborgs universitet utan fartyg eftersom det nya med samma namn, efter år av förseningar, ännu inte levererats av det polska varvet Nauta.

- Det är en helt ohållbar situation ekonomiskt att ha en besättning anställd som inte har en båt att jobba på, säger Per Hall, proprefekt på institutionen för marina vetenskaper, som i sin dåtida roll som prefekt fattade beslutet att besättningen skulle varslas i våras.

För den fem man starka besättningen kom dock beskedet som en blix från klar himmel. Åtminstone är det så Anders Oleander, före detta styrman, beskriver det.

- Jag trodde inte de skulle ta till sådana extrema saker. Jag kanske är lite naiv, men mina funderingar handlade mest om vad vi skulle sysselsätta oss med i mellanperioden när vi inte hade någon båt att jobba på.

Joakim Edvardsson, före detta befälhavare, trodde heller inte att GU skulle ta i så hårt.

- JAG TYCKER DET är skit att man använde det instrumentet. Det är inget att hymla om. Man kunde ha hanterat det på ett annat sätt, säger han.

Till saken hör att GU outsourcade Skageraks verksamhet till rederiet Northern Offshore Services (NOS) 2015. Besättningen är sedan dess formellt anställda där men avlönas av GU.

- I diskussionerna med NOS inför uppsägningen kom vi överens om att besättningen skulle erbjudas andra jobb inom NOS som inte skulle

betalas av GU. Och så har gjorts, säger Per Hall.

Men i skrivande stund är det bara en som nappat på det. Kruxet är att NOS fartyg går under dansk flagg.

- PÅ ETT DANSKT avtal halkar man ur svenska pensions- och försäkrings-system. Det är inte första valet, om man säger så. Samtidigt kan man inte stänga några dörrar, säger Joakim Edvardsson.

Han fick nio månaders uppsägningstid. Anders Oleander sex. Tiderna förhandlades fram av Oskar Lindgren, deras ombud på Sjöbefälsföreningen. Så mycket mer fanns inte att göra enligt honom.

- Det handlade om ett solklart fall av arbetsbrist. Det fanns inget fartyg inom GU att omplacera dem på.

Men Anders Oleander tycker ändå att uppsägningen hanterades på ett dåligt sätt av Göteborgs universitet.

- Processen kunde varit mer öppen. Vi träffade ju flera personer från GU i den dagliga verksamheten, men vi fick aldrig reda på något om vad som var på gång. Förhandlingar med NOS måste ha pågått ett tag innan man fattade beslut.

Han tror att GU:s agerande kan slå tillbaka mot universitetet.

- DET FANNS SÄKERT en baktanke med att man slipper personalen om det helt skulle skita sig med fartyget, men om det löser sig på kort sikt - ja, då kanske man står utan kompetent personal.

Om nya Skagerak levereras inom nio månader efter besättningens uppsägning har de rätt att återfå sina



Fartyget sjösattes i början av 2017.

Foto: NAUTJA SHIPREPAIR YARD, GDANSK



Det är inget att hymla om. Man kunde ha hanterat det på ett annat sätt.

JOAKIM EDVARDSSON

tjänster. Skulle han tacka ja om han fick chansen?

- Om jag blev tillfrågad idag absolut. Men om en månad kan läget vara annorlunda. Jag söker jobb.

Joakim Edvardsson har också sina krockar ute. Han säger att han valt att gå vidare och att han snart behöver ett jobb.

- GU VILL ATT vi ska stå i givakt när båten kommer, men jag tycker det är dålig stil. Jag har arbetat 18 år på universitetet.

- Jag tror alla i besättningen tycker att det är ett bra och varierande jobb för att vara på sjön. Hittar man inget bättre går man nog tillbaka om man får erbjudandet.

Enligt Per Hall har den tidigare besättningen sagt att de har ett stort intresse att jobba på det nya forskningsfartyget.

- Det är upp till dem att välja. Men vi hoppas och tror att alla i besättningen, i varje fall de flesta, kommer tillbaka till oss när det nya fartyget levereras, säger han.

LARS NICKLASON

Betydande risk för nedskärningar

I januari 2020 ska Valand och HDK slås ihop till en institution. Det innebär bland annat att administrationen effektiviseras till förmån för kärnverksamheten. Tjänster kommer att försvinna, men hur många är ännu inte klart.

I JUNI KOM förslaget om den nya institutionens administration vilket innebar att antalet heltidstjänster skulle skäras ner från 30 till 20, framför allt inom utbildnings- och ekonomistöd.

Men efter att personalen fått tycka till har man arbetat vidare med förslaget. På ett informationsmöte i början av oktober fanns inga siffror kring dimensionering. Istället presenterades vilka roller som behövs i den nya administrationen.

- Vi har en ganska spretig struktur idag med många olika tjänstebenenämningar, med många olika arbetsinnehåll. Rollerna behöver renodlas så att våra medarbetare kan utgöra ett mer professionellt och tydligt stöd, säger Mark Wennerström, kanslichef på Konstnärliga fakulteten, som leder arbetet med sammanslagningen av de administrativa stödfunktionerna.

Men vad händer med dem som inte har rätt kompetens?

- Alla har fått möjlighet att gå en livs- och karriärplanering för att fundera kring framtiden: Vilka är ens styrkor och ambitioner? En plan skapas för varje individ som sedan matchas mot

den nya organisationen, säger Mark Wennerström.

Enligt Peter Brandt, ordförande på ST-sektionen inom universitetet, har flera medlemmar varit i kontakt med facket och uttryckt en oro över att ett antal

man kan prata med sin närmaste chef. Men ingen har uttryckt någon oro till mig.

Anna Holgen, arbetsmiljöombud på Valand, tycker att både fakulteten och institutionsledningen har hanterat

någon annanstans, säger Erik Fernström, utbildningshandläggare på HDK.

För Mark Wennerström är personalens oro förståelig. Det tidigare förslaget om att skära bort 30 procent av tjänsterna inom hela administrationen har förstas gjort sitt till.

- Men medarbetarna har haft möjlighet att tycka till. Hade vi varit luddigare hade det varit svårt att tycka någonting, säger han.

Men förslaget från juni ger väl ändå signaler om att nedskärningar är att vänta?

- Det vet vi inte än. Det vore att föregå den förhandling vi ska ha med våra personalorganisationer, säger Mark Wennerström.

Det formella beslutet kring dimensionering och vilka roller som kommer att finnas inom verksamhetsstödet på den nya institutionen (som ännu inte har ett namn) väntas vara klart tidigare i november.

LARS NICKLASON

Fakta

Den nya institutionen ska starta i januari 2020, men redan i december 2018 ska den nya administrativa organisationen vara klar. Under 2019 kommer omställningen att ske successivt. En ny administrativ chef, Anna Blad, har anställts på Valand. Hennes roll förs över till den nya institutionen i januari 2020. På samma sätt tillträder en ny prefekt, Troels Degn Johansson, på Valand i februari 2019 och blir sedan den nya institutionens prefekt i januari 2020.



HDK och Valand.

anställningar kan komma att försvinna i en omorganisation.

- Vi tycker det är fel att skicka sådana signaler, om avsikten endast var att skapa engagemang. Visst finns det risk för nedskärningar. Dessutom tyder mycket på att tjänstekategorierna utbildningsadministratör kommer att försvinna.

Tanken är att uppsägningar på grund av arbetsbrist i möjligaste mån ska undvikas. Ulf Dalnäs, prefekt på HDK, tror inte heller att risken är speciellt stor. Skyddsnetet på universitetet är generellt gott, likaså omplaceringsmöjligheterna.

- Risken för att det här skapar oro i personalen har vi dock diskuterat och vi har sagt att

processen bra. Medarbetarna har både informerats och involverats, men det är klart att en allmän oro finns. Själv är hon just utbildningsadministratör, en roll som alltså förmodligen kommer att försvinna.

- Jag föredrar att inte spekulera eller ta ut något i förskott. Men generellt är det ju så att man vill lyfta pengar från stödet till kärnverksamheten. Och jag tillhör ju stödet, säger Anna Holgen.

ANDRA MEDARBETARE är inne på samma linje.

- Jag är inte orolig för att förlora min anställning, utan mer för innehållet i den. Det kan ju hända att man hamnar

Foto: NATALIE GREPPI

Höga krav viktigt vid anställning

Från och med den 1 april har alla som anställs som biträdande lektor rätt att så småningom provas för befordran.

Det är ett sätt öka tryggheten för landets unga forskare.

Men för att reformen ska bli kvalitetsdrivande måste höga krav ställas för att få tillsvidareanställning, menar företrädare för Sveriges unga akademi.

DEN NYA TJÄNSTEN, biträdande lektor, är på 4-6 år, med rätt att provas som lektor om personen uppfyllt i förväg fastställda krav.



- Tjänsten är menad att leda till större trygghet för unga forskare, vilket SUA, Sveriges unga akademi, ställer

sig helt bakom, berättar **Sebastian Westenhoff**, professor i biofysikalisk kemi. Men för att systemet ska bli kvalitetsdrivande krävs att kriterierna för att få fortsatt anställning ställs så högt att cirka hälften av de sökande faller bort. Annars finns risken att reformen snarare sänker kvaliteten på rekryteringarna än höjer den.

Rekryteringar är det långsiktigt viktigaste ett lärosäte gör för att säkra kvaliteten på forskning och undervisning, påpekar Staffan I. Lindberg, professor i statsvetenskap.

- **BEROENDE PÅ ÄMNE** bör kriterierna för fortsatt tjänst därför handla om att man exempelvis har publicerat sig internationellt, bidragit till konferenser, skrivit böcker, fått externa medel och så vidare. Den som inte riktigt når ända fram får söka sig någon annanstans, kanske till industrin



Foto: JOHAN WINGBORG

- Den som inte riktigt klarar kriterierna får skaffa sig ett annat jobb, förklarar Staffan I. Lindberg.

eller till ett annat lärosäte. Om den som fått nej vid Göteborgs universitet istället får jobb vid Högskolan i Borås kommer det i förlängningen att innebära en rankning av lärosätena, vilket ju känns väldigt osvenskt. Men kanske är vi på väg dit ändå.

För att den nya anställningsformen ska vara kvalitetsdrivande bör åtminstone tre externa granskare anlitas, både vid anställning som biträdande lektor och sedan vid tillsvidare tjänsten som lektor, menar

Sebastian Westenhoff.

- Lärarförslagsnämnderna borde också få större makt. Men det krävs även en del arbete för att få processen att fungera riktigt bra, som ändrade handläggningsrutiner och incitament att uppnå önskat resultat. Som det är nu befordras nästan alla biträdande lektorer vid GU och om det förblir så kommer vi inte att lyckas rekrytera morgondagens topplärare och toppforskare.

För att stimulera institutionerna

att vara hårda skulle man kunna lära av USA, föreslår Staffan I. Lindberg.

- Där har varje forskare en egen post i budgeten och om institutionen försöker få igenom en person som inte riktigt håller måttet kan universitets- eller fakultetsledningen helt enkelt dra in den posten, så att institutionen förlorar finansieringen för personen. I Sverige brukar vi ju vara mindre hårda, så mitt förslag är att genomföra en snällare variant av modellen: För att reducera det ekonomiska incitamentet att anställa en lektor som inte har tillräckligt hög kvalitet bör rektor kunna kompensera institutionen för det denna person kostat under sina 4-6 år. På så sätt har man råd att anställa en ny biträdande lektor. All hantering av tjänsterna ska självklart ske öppet och transparent.

ETT SÅDANT SYSTEM skulle tvinga fram större rörlighet hos de svenska lärosätena.

- I andra länder är det självklart att forskare flyttar på sig, i Sverige gräver man sig fast. Men att folk med olika perspektiv kommer och går är berikande, både för individerna och för lärosätet som helhet. Det gäller helt enkelt att motverka alla tendenser att skapa en grupp där samtliga tycker likadant.

Tjänsten biträdande lektor måste sökas inom fem år efter disputationen.

- Den som jobbat någon annanstans, exempelvis inom industrin, får alltså svårt att komma tillbaka till akademien, påpekar Sebastian Westenhoff. Men universitetet ska ju vara öppet för omvärlden, det finns mycket kunskap som personer med andra erfarenheter kan tillföra, därför borde det vara möjligt att komma tillbaka även efter en längre tids frånvaro.

EVA LUNDGREN

Fakta

De tidigare meriteringsanställningarna, forskarassistent och biträdande lektor, har ersatts med en ny tidsbegränsad tjänst, som också kallas biträdande lektor. Den nya tjänsten ger rätt till prövning för tillsvidareanställning som lektor efter 4-6 år, med i förhand fastställda krav för meritering. Anställningen kan förlängas upp till två år, på grund av sjukdom, föräldraledighet eller andra särskilda skäl. Tjänsten går att söka för personer som

disputerat för högst 5 år sedan, tiden kan förlängas om särskilda skäl föreligger.

Ändringen i högskoleförordningen gäller sedan 1 april.

Både Staffan I. Lindberg och Sebastian Westenhoff är ledamöter av SUA, Sveriges unga akademi, som den 7 november arrangerade ett seminarium på Geovetarcentrum om karriärvägar för unga forskare.

Måste se helheten

- Vi måste titta på helheten. Unga forskares möjligheter att göra karriär handlar i grunden om hur hela resurstilldelningssystemet ser ut, säger rektor Eva Wiberg.

DEN FÖRÄNDRADE högskoleförordningen, som trädde i kraft i våras, innebär ökad trygghet för den som lyckats ta sig igenom nålsögat och fått en biträdande lektorstjänst. SUA, Sveriges unga akademi, välkomnar den ökade möjligheten att få anställning men framför också förslag och konstruktiv kritik för att få reformen att fungera på avsett sätt. Bland annat menar företrädare för SUA att det är viktigt att kraven är höga för att få fortsatt anställning.

- Jag tror att oron är överdriven, det kommer absolut inte att finnas någon enkel väg från biträdande lektor ända fram till professorstiteln, menar Eva Wiberg. Jag litat på att lärarförslagsnämnder och sakkunniga tar sin granskande uppgift på allvar, även om det ibland kan vara svårbedömt vid prövning.

GÖTEBORGS UNIVERSITET ska vara en attraktiv och konkurrenskraftig arbetsgivare, betonar Eva Wiberg.

- Men ibland står olika krav emot varandra. Det är inte rimligt att medarbetare år ut och år in staplar tidsbegränsade anställningar på varandra, men det får heller aldrig uppfattas som en rättighet att göra akademisk karriär, varken när det gäller att bli antagen som doktorand, biträdande lektor eller lektor. Vad som ska gälla för befordran till professor, om det ska vara en rättighet eller möjlighet, är något universitetsledningen fortfarande diskuterar.

För att bli befordrad till lektor måste den sökande ha uppfyllt ett



Foto: JOHAN WINGBORG



Det innebär att undervisning får en större betydelse för karriären.

EVA WIBERG

antal villkor, bland annat när det gäller undervisning, påpekar Eva Wiberg.

- Det innebär att undervisning får en större betydelse för karriären, precis som det är i andra länder, exempelvis i USA och Tyskland, där det inte är så lätt att köpa sig fri från att hålla i kurser. Det tycker jag är positivt.

Men systemet med biträdande lektorer är bara en liten del i det anställnings- och resurstilldelningssystem som bland annat bygger på att forskare måste söka externa anslag, vilket är det största skälet till otrygga tjänster, menar Eva Wiberg.

- Pam Fredmans utredning om styrning och resursfördelning kommer snart att vara klar och då får vi se vad den säger. Hur vi anställer och hur resurser fördelas är en ödesfråga för hela Forskningsverige.

EVA LUNDGREN

Hur är det att sluta som prefekt?



GU Journalen har talat med fyra före detta prefekter som alla tycker att det har varit en intressant erfarenhet. Men det är också skönt att slippa stressen och den stora arbetsbördan.



ULLA SÄTEREIE, före detta prefekt på JMG, har nyligen börjat en ettårig vistelse vid University of Michigan-Ann Arbor.

För henne var det viktigt att komma iväg på ett sabbatsår efter prefekttiden.

- Det är fantastiskt att få ägna ett år åt att lära sig mer om journalistik och journalistikens villkor. Men jag tror också att det är bra för hela institutionen att prefektbytet blir tydligt för alla inblandade.

För Ulla Sättereie var prefektuppdraget både det absolut svåraste och det definitivt roligaste jobb hon haft.

- JAG ÄR EMELLANÅT orolig för att på sikt bli uttråkad av att inte ha samma utmaningar i arbetslivet framöver, något jag försöker kompensera med att lära mig så många nya saker som möjligt - det har gått rätt bra hittills. Jag njuter också av att kunna sitta en hel dag och bara fokusera på mitt arbete, som just nu handlar om att göra snygga visualiseringar av stora datamängder.

Chefsansvaret upplevde Ulla



Vid GU skulle man kunna införa ett system där man är proprefekt i två år och sedan prefekt i två år, alltså sammanlagt fyra år.

MARK JOHNSON

Sättereie aldrig som i första hand betungande.

- Snarare ser jag positiva utmaningar i att ha en position där man ges möjlighet att driva förändring och utveckling. Men stressen och arbetsbelastningen är skön att slippa. Det var nog inte förrän jag klev av från prefektskapet som jag förstod hur sliten jag var.



Cecilia Rosengren, tidigare prefekt på institutionen för litteratur, idéhistoria och religion, har haft ledningsuppdrag i sammanlagt nio år. Också hon har tillfälligt lämnat GU för att vara gästforskare vid Uppsala universitet.

- JAG BLEV PREFEKT i samband med införandet av GU förnyas 2012 vilket bland annat innebar att uppdraget blev mycket mer ansvarsfullt. Vid Humanistiska fakulteten hade dessutom alla små institutioner ganska nyligen slagits samman till sex större, vilket också ledde till en del utmaningar. Mina år som chef var spännande och intressanta men

också ansträngande.

Idag väljs man till prefekt för sex år. Det tycker Cecilia Rosengren ligger på gränsen för hur långt uppdraget bör vara.

- Det är väldigt bra att ta på sig ett ledningsuppdrag, det ger inblick i verksamheten, perspektiv på vad man själv håller på med, och ingår helt enkelt i den akademiska kompetensen. Men att ha ansvar för personal och ekonomi är tungt och inte något man bör ha för länge. Istället gäller det att inse att arbetslivet innehåller olika faser: ledningsuppdrag har sin tid, forskning och undervisning sin.



Mark Johnson, tidigare prefekt på institutionen för geovetenskaper, påpekar att prefekttiden i USA oftast är på

endast tre år.

- Vid GU skulle man kunna införa ett system där man är proprefekt i två år och sedan prefekt i två år, alltså sammanlagt fyra år. Den nye prefekten är på så sätt väl förberedd för sitt uppdrag samtidigt som rotationen



Illustration: KRISTINA EDGREN

på chefer går snabbare. Det innebär att det inte är så dramatiskt att ta på sig ett chefsuppdrag utan är något ganska många medarbetare får räkna med. I nuläget är det tyvärr ganska svårt att få folk att ställa upp. Självt var jag inte särskilt intresserad av chefsrollen men blev övertalad, något jag inte ångrar eftersom det har varit en väldigt lärorik tid. Men nu är det ganska skönt att kunna ägna mig åt undervisning under hösten och forskning nästa termin.



Rolf Solli har varit chef två gånger, först som prefekt på Förvaltningshögskolan, sedan som föreståndare på

Gothenburg Research Institute. Han tycker inte att det har varit särskilt problematiskt att sluta.

- Vi har ett kollegialt system som gör att även den som aldrig tror att hen kommer att bli prefekt en dag upptäcker att hen blivit det ändå.

Dessutom märker man snart att det är så pass intressant att man nog vill vara kvar ett tag. Prefektuppdraget tar man för att förhoppningsvis göra verksamheten bättre, knappast för karriärens skull.

ROLF SOLLI MENAR att en ny prefekt kan behöva stöd i början.

- På Förvaltningshögskolan efterträddes jag av min ställföreträdare som på så sätt var väl förberedd. Vid GRI träffas den nya föreståndaren och jag ungefär en gång i veckan för att diskutera. Det finns sådant som en chef inte kan prata med andra kollegor om och då är det bra att vända sig till någon som varit i samma situation.

Också Cecilia Rosengren anser att överlämningen till den nya prefekten är viktig.

- Inför prefektbytet hade vi en överlämningsperiod och för att skapa en smidigare övergång valde den nya prefekten att behålla den gamla ledningsgruppen ett år.

ÄVEN MARK JOHNSON har ägnat mycket tid åt att städa och ordna för den nye prefekten.

- Prefektrollen är något man inte kan lära av andra utan till stor måste skapa själv. Men det är bra om den avgående prefekten finns där som stöd. När jag själv var ny prefekt träffade jag min företrädare ungefär en gång i månaden, vilket underlättades av att han redan gått i pension.

Under sin tid som prefekt hinner man lära sig ganska mycket om universitetets organisation, styrning, ekonomi och personalfrågor, säger Ulla Säterie.

- Inte minst viktig är den chefs- och ledarskapskompetens man får. Jag tycker därför att det är resursslöseri att bara släppa taget om de avgående prefekterna utan att ens undersöka om de är intresserade av att bidra med sin kunskap och erfarenhet till andra delar av universitetet.



EVA LUNDGREN

Utse prefekt från annan institution!

Prefekterna har fått mer ansvar och befogenheter samtidigt som lojaliteteten uppåt har ökat. Om prefekten går in i sin chefsroll fullt ut blir resultatet en större psykologisk distans mellan chefen och övriga medarbetare.

– Det gör det svårt att bli "en i gänget" igen när uppdraget är slutfört, menar docenten och psykologen Ingela Thylefors.

– EN IAKTTAGELSE JAG gjort är att före detta prefekter gärna söker sig till varandra. I den gruppen vet alla att det finns mycket prefektarbete bakom kulisserna på en institution. Eftersom flertalet prefekter har ett stort engagemang i forskning och undervisning har jag dock inte upplevt att de saknar sin makt utan tycker istället att det är skönt att få ägna sig åt sina verkliga intresseområden. Möjligen går det att säga att forna prefekter hamnar i underläge när det gäller makt och inflytande; gamla chefer vill lämna utrymme åt sina efterträdare och blir en smula återhållsamma. Det handlar om en form av kollegial respekt, att inte vilja lägga sig i.



– Varför inte ha ett avgångssamtal med prefekten? föreslår Ingela Thylefors.

Foto: JOHAN WINGBORG

Ett sätt att underlätta återgången till det vanliga arbetet skulle kunna vara att utse prefekter från andra institutioner än den egna, föreslår Ingela Thylefors.

– Det är ju inte den ämnesspecifika kompetensen som är nödvändig i prefektrollen. Däremot är "kulturkompetens", att man känner till den akademiska miljön och dess formella och informella krav, en klar tillgång. Efter avslutat uppdrag kan man återvända "hem". Vid sidan av sitt chefsjobb på en annan institution har man kanske kunna engagera sig som forskare/lärare på hemmaplan någon dag i veckan/månaden - och då ha varit en vanlig kollega.

Prefekten får insyn i hela universitetet, en erfarenhet som lärosätet borde bli bättre på att ta tillvara, menar Ingela Thylefors.

– ETT SÄTT KAN VARA avgångssamtal med prefekterna, individuellt eller i grupp, och låta en kompetent person göra sammanställningar av dessa som en del i utvärderingen av universitetets verksamhet. Ett alternativ är att engagera dem i handledning för nya prefekter, om de har lust och fallenhet.

Hallå där...

MARIA WRAMSTEN

WILMAR, doktorand vid psykologiska institutionen!

Som internkonsult vid GU har du bland annat lett flera ledningsgrupper.



Har du en uppfattning om hur det är att sluta som prefekt?

– Det är väldigt olika och beror bland annat på om man varit med om svåra konflikter och tvingats fatta tuffa beslut eller om det varit ganska lugnt. Det beror också på hur stort avstånd som skapats mellan kollegiet och prefekten genom åren. Den som blivit övertalad att ta på sig en chefsroll av kollegorna har nog

inte separerat ut sig så mycket och har därför troligen lättare att gå tillbaka och bli en av de andra medarbetarna igen.

Är det svårt att rekrytera prefekter?

– Det är sällan någon kö till prefektrollen, den som söker sig till universitetet gör ju det för att hen gillar forskning och undervisning. Ett ledningsuppdrag tar man av lojalitet, för att dra sitt strå till stacken.

Borde universitetet bli bättre på att ta vara på före detta prefekternas erfarenheter?

– Det är klart att man lär sig mycket av ett ledningsuppdrag och av att ha ansvar för att en verksamhet fungerar. Det vore säkert bra att föra vidare den kunskapen.

EVA LUNDRÉN

INBLICK ←

DETTA HÄNDER VID GÖTEBORGS UNIVERSITET



Foto: JOHAN WINGBORG

VÄLBESÖKT I ALMEDALEN

ALMEDALEN. i snitt 70 personer besökte Göteborgs universitets seminarier under årets Almedalsvecka, visar nyligen sammanställd statistik. Mest besökta seminarium var *Hälften läkare, hälften civilingenjör - är hybridutbildningar svaret på nya krav inom sjukvården?* som hölls den 4 juli. Ett av de två

minst besökta seminarierna, *Havets möjligheter - innovationer och hållbar blå tillväxt*, hade istället flest videovisningar, cirka 1200.

Västsvenska arenan hade 9 000 besök, varav 8 av ministrar, samt 50 000 videovisningar på Facebook.

REKTOR FÖRESLÅS INRÄTTA PROFESSORER



REKRYTERING. Sedan en tid pågår ett arbete med att revidera arbetsordningen vid Göteborgs universitet. Vid senaste styrelsesammanträdet, i slutet av oktober, var detta en informationspunkt.

- Syftet är att skapa större tydlighet. Det blir en rad mindre och lite större förändringar som en följd av omorganisationer och nya lagar och förordningar. Dessutom

har utredaren Håkan Pihl kommit med flera konkreta förslag i sin utvärdering av GU:s berednings- och beslutsprocesser, något som ledningen också har tagit hänsyn till, säger Magnus Petersson, planeringsamordnare på ledningskansliet.

En av de viktigaste punkterna är att rektor föreslås komma in tidigt i processen när det handlar om att inrätta en professorsanställning, istället för att som idag fatta formellt beslut i slutet. Förslaget är att rektor ska inrätta en anställning efter förslag från fakultetsstyrelsen.

Dessutom föreslås att lärarförslagsnämndens kvalitetssäkrande roll tydliggörs samt att studenternas inflytande i beslutande organ klargörs på alla nivåer. Dessutom ska det vara möjligt att tillåta externa ledamöter i fakultetsstyrelser och institutionsråd.

Vid decembersammanträdet kommer styrelsen fatta beslut om den nya arbetsordningen, som i så fall gäller från den 1 januari 2019.

REGELVERK OM REPRESENTATION KOMPLETTERAS

REGLER. I stora drag är regelverket tillräckligt och följsamheten god. Men på två områden kan universitetets tillämpning av regelverket bli bättre: när arbetslunch nyttjas och att skilja på avtackning och internrepresentation. Det menar internrevisionen i sin översyn av regelverket som presenterades för styrelsen den 24 oktober.

- Det existerande regelverket håller god kvalitet. Däremot finns det på sina håll vissa brister vad gäller efterlevnaden men det får ses mot bakgrund av att vi har tusentals medarbetare. Värt att påpeka är att vi inte ligger sämre till än andra lärosäten, säger Jan Sandvall, internrevisionens chef.

Styrelsen gav rektor i uppdrag se till att internrevisionens rekommendationer tas om hand. Dessutom fick internrevisionen i uppdrag att under 2019 genomföra en uppföljande granskning av hur reglerna efterlevs.

Jan Sandvalls allmänna rekommendation är att vara uppmärksam.

- Som tjänsteman får man vara vaksam så att man inte utmanar regelverket. Det finns i vissa fall en gråzon och det gäller att inte ge sig in i den mörkgrå zonen.



Foto: JOHAN WINGBORG

Bland stinkande träd och köttätande växter

Text: EVA LUNDGREN Foto: JOHAN WINGBORG

Inne i raststugan i Botaniskas klippträdgård hänger ett stort, inglasat foto av en äng. Den som tittar noga, upptäcker ett särskilt strå bland växterna, *Stipa pennata*.

Samma gräs, men väldigt förstorat, hänger i form av en 14 meter lång väv intill trapporna i i Pedagogens B-hus.

Verken är en del av projektet *Bortom växtblindhet* som leds av **DAWN SANDERS**.



**F**

JÄDERGRÄS VÄXER LITE varstans i Europa. Men i Sverige finns gräset bara på en enda plätt i Västergötland, där det har funnits i cirka 3 000 år. Det berättar Dawn Sanders medan vi denna kyliga oktoberförmiddag promenerar genom Botaniska trädgården.

- Det är konstnärerna Bryndís Snæbjörnsdóttir och Mark Wilson som gjort väven i Pedagogen, i samarbete med experter på Chalmers, som skannat grässtrået med hjälp av ett elektronmikroskop. De 29 fotona har sedan noga satts samman till en enda bild som konstnären Kristina Aas haft som modell när hon gjort själva väven.

Också starkt förstorade fotografier på frön, som visats under sommaren i butiken Floras rike, ingår i projektet. Ett symposium ska hållas i november och Dawn Sanders är också i färd med att redigera en specialutgåva om projektet i den vetenskapliga tidskriften *Plants, People, Planet*.

När man ser växter på ett annorlunda sätt, från en annan vinkel eller väldigt uppförstorade, är det ibland svårt att förstå att det faktiskt är en vanlig planta man tittar på, påpekar Dawn Sanders.

- **VÄXTER ÄR FASCINERANDE** bland annat för att de är så väldigt annorlunda oss människor. Men det är förfärande hur okänsliga vi blivit för hur växter mår, de är ju ändå en förutsättning för nästan allt annat levande på jorden. När jag exempelvis befinner mig på Linnéplatsen och ser de nerhuggna sekelgamla träd som ligger där gör det ont i hela mig.

När vi träffas i Botaniska trädgården är Dawn Sanders precis hemkommen från Melton, Suffolk, i sydöstra England, där hon lever hälften av sin tid tillsammans med sin fru, Charmaine. Dottern bor i Australien.

Dawn Sanders berättar att hon ägnat sig åt växter och odling ända sedan treårsåldern, inspirerad av sin trädgårdsälskande mamma.

- Pappa var ingenjör och lärde mig att alltid vända och vrida på problem, så båda mina föräldrar har haft betydelse för den jag är: botaniker, konstnär och pedagog.

2004 disputerade Dawn Sanders på en avhandling om hur botaniska trädgårdar kan användas i undervisningen, kunskaper hon använt när hon arbetat som pedagog vid bland annat Chelsea Physic Garden, the Natural History Museum i London, South London Botanical Institute och Charles Darwin Trust, där undervisningen sker i Down House, Darwins gamla hem. Arbetet där har bland annat resulterat i boken *Darwin-Inspired Learning* som Dawn Sanders är medredaktör för. Den innehåller tankar om hur man kan undervisa i Darwins anda och boken finns fritt tillgänglig på nätet.

- Jag arbetade vid Charles Darwin Trust 2008-2012, vilket fick mig att lära känna Darwin så väl att han blev





som en del av min familj. När jag slutade för sex år sedan var det som att han plockade ner sin rock från klädhängaren och gav sig iväg.

FÖR SEX ÅR SEDAN blev Dawn Sanders docent vid institutionen för didaktik och pedagogisk profession och undervisar nu lärarstudenter om hur botaniska trädgårdar kan väcka elevers förundran inför naturen och därmed öka intresset för hållbar utveckling.

- Jag tror väldigt mycket på undervisning utanför skolan, i parker, museer, kommunhus, gator och torg. Det som inspirerat mig är mina egna första skolår då jag hade lärare som lät oss elever upptäcka och undersöka tillvaron runt omkring skolan och inne i staden. Mina senare skolår var mycket mer strikta, och därmed mindre roliga. Det var synd, en av skolans viktigaste uppgifter är ju att ta tillvara elevernas lust att lära.

Ett exempel på en växt som kan lära oss mycket är det ginkgoträd som vi är på väg mot. Trädet, vars gyllengula höstblad blänker i solen, hör till världens äldsta trädarter; det har funnits i minst 100 miljoner år. Men det vilar också ett lite mystiskt skimmer över det eftersom det inte har några nära nu levande släktingar, berättar Dawn Sanders.

- Det kallas ginkgo biloba efter bladen, formade som ett par av hjärtliknande lober. Ginkgo kommer ursprungligen från Kina och var tidigare utrotningshotat. Att man har lyckats rädda trädet beror på att det anses heligt och därför börjat planteras invid tempel. Träden består av hanar och honor men i offentliga miljöer sätts



Ginkgo, vars blad består av två hjärtformade lober, hör till Dawn Sanders favoritträd.

främst hanträd. De mogna frukterna innehåller nämligen smörsyra och luktar något alldeles förfärligt. När jag arbetade som pedagog på Charles Darwin Trust kallade barnen ginkgon "the big smelly tree".

Ginkgoträdets blad innehåller substanser som bland annat påstås kunna motverka dåligt minne.

- Om det verkligen stämmer vet jag inte. Men det vore intressant att pröva på min gamla pappa som börjar bli dement.

De flesta människor har någon favoritväxt eller växtgrupp som de har ett särskilt förhållande till, menar Dawn Sanders.

- Det är därför jag tillsammans med kollegor inom humaniora, biologi och pedagogik startat plattformen *Herbaria.03*, stöttade av bland annat *The Seedbox* vid Linköpings universitet. "Vart kan en enda planta ta dig?" är en fråga som plattformen samlar in berättelser kring. För svenskar verkar vitsippor vara speciella, själv älskar jag köttätande växter. Det var också Darwins favoriter: han uppfattade dem som ett slags mellanting mellan växt och djur. Särskilt förtjust var han i daggört (*Drosera rotundifolia*), en liten planta som man måste ligga på knä i myrmarkerna för att studera.

FÖR DEN SOM VILL ge sig ut på jakt efter köttätande växter är Botaniska trädgården rätta platsen. Det är i det svala Disahuset som karnivorerna håller till. Var och en har en egen spännande, eller kanske skrämmande, historia, förklarar Dawn Sanders.

- De köttätande växterna har flera olika sätt att fånga en fluga eller larv. Venus flugfälla (*Dionaea muscipula*) kan slå igen sina blad över en insekt på en millisekund. Det går så snabbt att endast den allra senaste tekniken lyckats fånga det på foto. Bläddror (*Utricularia vulgaris*) fångar maskar och larver med fångstblåsor med ett undertryck som gör att bytet inte kan ta sig ut.

Tätörten (*Pinguicula vulgaris*) är bra på att fånga bananflugor.

- Bladen är täckta av ett segt slem som får bytet att fastna och kvävas till döds.

Kanrannkan (*Nepenthes*) producerar nektar som gör att insekterna blir berusade, trillar ner i blomman och bryts ner. Men köttätande växter kan också samarbeta med djur. Lite besynnerligt är det kanske med den särskilda sorts fladdermus som använder kannrannkan som både bostad och toalett; spillningen blir näring för blomman.

VÄXTER SOM INTE längre ser så snygga ut kastas ofta bort. Om Dawn Sanders ser någon ledsen växt i komposten intill sitt hem brukar hon plocka upp den och ta hand om den tills den reparat sig.

- Men eftersom jag pendlar så mycket kan jag inte ha en massa växter i mitt hem i Göteborg utan ger istället bort plantorna till vänner och kollegor. Men hemma i England har vi fullt med växter, främst i badrummet. Dessutom har jag två trädgårdar att sköta: Charmaines och min samt min mammas.



Jag tror väldigt mycket
på undervisning utanför
skolan ...



Dawn Sanders

Jobbar som: Docent i biologididaktik vid institutionen för didaktik och pedagogisk profession.

Aktuell: Leder det av Vetenskapsrådet finansierade forskningsprojektet *Bortom växtblindhet: att se växternas betydelse för en hållbar värld*. Övriga medverkande är Bente Eriksen, Eva Nyberg, Bryndís Snæbjörnsdóttir, Mark Wilson samt doktoranden Margaretha Häggström.

Övrigt arbete: Redaktör för boken *Darwin-Inspired Learning*, tillsammans med Carolyn J. Boulter och Michael J. Reiss. Boken finns fri att ladda ner på nätet. Är också engagerad i plattformen *Herbaria.03* som stöds av Linköpings universitet, Mistra och Formas.

Bor: I Göteborg och byn Melton, Suffolk.

Familj: Frun Charmaine och dottern Kamalaa.

Senast lästa bok: Juhani Pallasmaa: *The Eyes of the Skin: architecture and the senses*.

Senaste film: *Allt om min mamma* av Pedro Almodóvar.

Favoritmaträtt: Dahl (indisk linsgryta) med ris.

Favoritväxt: *Nepenthes attenboroughii*.

Bästa platsen i Göteborg: Botaniska trädgården och Gunnebo slott.

Bästa platsen i London: Den nattöppna bagelbutiken på Brick Lane samt the South Bank.

60%

GU FAKTA. Så många av all personal vid Göteborgs universitet forskar och undervisar. Det framgår av UKÄ:s statistik för 2017. Nationellt är siffran 59 procent. Sedan 2001 har antalet anställda, mätt i helårspersoner, ökat från 4 358 till 5 600. Källa: Universitetskanslerämbetet



Foto: JOHAN WINGBORG

Bokmässan

STATISTIK. 60 programpunkter lockade GU med under Bokmässan, som besöktes av drygt 970 personer. Den mest besökta föreläsningen var Vår för språkpoliser alltid har fel (57 personer). Cirka 370 personer gjorde språkkonsultstudenternas språkriktighetstest. Också studievägledare medverkade i GU:s monter som även innehöll surfplattor som presenterade digitaliseringen av en madonna-skulptur och Drottningens juvelsmycke. Allt som allt besökte cirka 1 200 personer montern under de fyra mäsdsdagarna.

CITATET

”Om man sitter i ett rikt land med stora utsläpp, kan man tycka att det är rättvist om alla minskar med lika mycket under en viss tidsperiod. Men utsläppen i vissa länder är cirka 25 ton per person, och i andra länder så är de bara ett par ton”



säger **Thomas Sterner**, professor vid Handelshögskolan, i ett reportage i GP den 4 november 2018, med anledning av klimatförändringens effekter.

MÅNADENS LÄTTRIMMADE AFORISM

Karikatyriskt:

Om girig och grälsjuk, som ung och som smärre, man blir ock som äldre – fast långt mycket värre.

Tillrädligt:

För vitter fejd man bör sig akta, ty lärda ord ej jämt är fakta.



Guido Satir
Alias Guy Heyden, professor emeritus.
Foto: privat

USA toppar lista

FLYG. Tio-i-topp lista över internationella flygresor

Vart flyger de flesta utanför Europa? Det är inte helt överraskande USA som dominerar. De vanligaste destinationerna är (antal enkelresor under 2017 inom parantes):

1. Chicago (215)
2. New York och Newark (199)
3. Washington (190)
4. San Francisco (173)
5. Boston (151)
6. Kigali (110)
7. Tokyo (93)
8. Toronto (84)
9. Los Angeles (84)
10. Johannesburg (74)

Vart går de flesta flygresor inom Europa?

FLYG. Allra flest resor går till London, sedan kommer Bryssel på andra plats och Amsterdam på tredje plats. Andra populära resmål är Paris, Frankfurt, Berlin, Wien och Zürich. Det visar statistik över flygresor under 2017. Källa: Egencia.

8 000 km per anställd

FLYG står för 70 procent av de totala utsläppen vid GU. Totalt reste anställda vid GU 50 628 180 km förra året. Per person blir det 8 000 km, alltså Göteborg-Bangkok enkel väg. Det är långflygningarna över 50 mil som är den stora klimatboven. Totalt stod de för 4 155 ton av de 4 796 ton som är GU:s totala koldioxidutsläpp för resor. Flygresor under 50 mil stod för 471 ton, vilket kan jämföras med tågets 0,01 ton. Av alla fakulteter på GU står Sahlgrenska akademien för det största koldioxidutsläppet 2017, totalt 1 355 ton. Naturvetenskapliga fakulteten släpper dock ut mest koldioxid per anställd och år, totalt 1,24 ton. Minst reser man inom Gemensamma förvaltningen och Utbildningsvetenskapliga fakulteten. I Sverige släpper vi ut omkring 11 ton koldioxid per person och år.

Varje år genomförs cirka 1 500 flygresor i tjänsten mellan Göteborg och Stockholm, vilket strider mot GU:s policy och hållbarhetsmål. Anser du att reglerna behöver skärpas?

WEBBPANELEN JA 70 % NEJ 20 % VET EJ 10 %

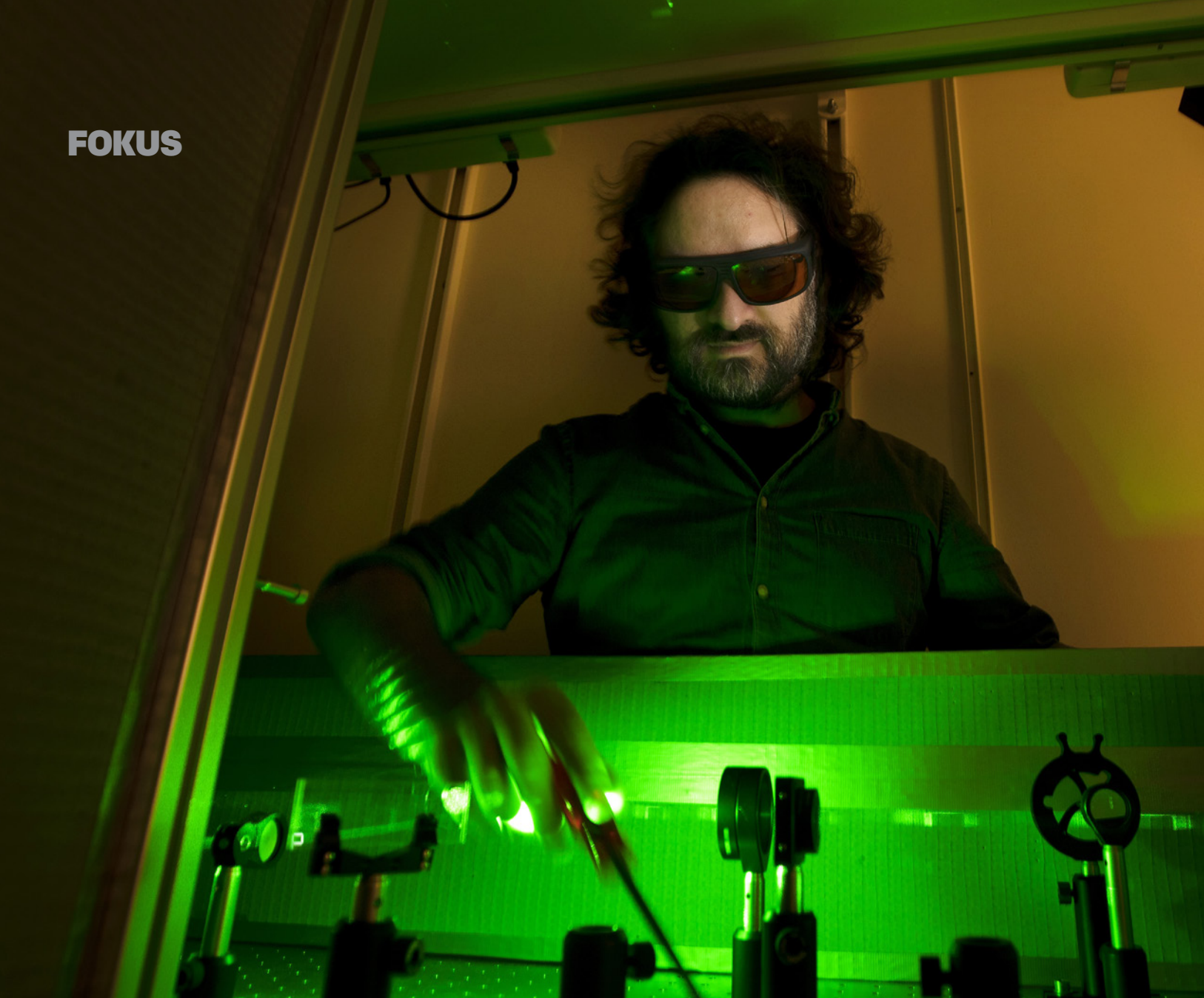
Antal svarande: 70. Urvalet består av 100 anställda utifrån ett delvis slumpmässigt urval på 500 medarbetare.

Forskning av Nobelklass

Text: EVA LUNDGREN Foto: JOHAN WINGBORG

Årets Nobelpris i fysik delas mellan en teknik som kallas optisk pincett och en metod att alstra högintensiva, ultrakorta optiska pulser. Båda metoderna används och utvecklas på olika sätt vid institutionen för fysik.





NÄR DAG HANSTORP, professor i atomfysik, ska förklara vad årets fysikpris handlar om börjar han med Johannes Kepler.

Redan för 400 år sedan insåg han att orsaken till att kometer alltid vänder svansen bort från solen är att solstrålarna knuffar iväg de små partiklar svansen består av.

- Det innebär att det i princip går snabbare att springa med solen i ryggen, eftersom solen trycker på, även om kraften är så liten att vi förstås ingenting märker. Men solljusets förmåga att utöva tryck är grunden till den optiska

pincett som den ene av årets fysikpristagare, Arthur Ashkin, uppfann 1970. Pincetten består av en laserstråle som rikts ner genom ett objektiv i ett mikroskop. Med hjälp av ljusets tryck kan man hålla fast ytterst små entiteter, som enstaka celler, och undersöka dem.

Dag Hanstorp, Thomas Nyström och Mattias Goksör började använda den optiska pincetten redan 1998 i ett tvärvetenskapligt projekt kring manipulering av *E. coli*-bakterier. - Vi var pionjärer när det gäller att använda metoden inom mikrobiologi, förklarar prorektor Mattias Goksör. Det som är så fantastiskt med pincetten är att

den ju bara består av fokuserat ljus vilket gör att vi kan studera biologiskt material utan att alls kontaminera eller förstöra det. Vi är emellertid inte längre passiva åskådare vid mikroskopet, utan kan gå in och manipulera både inom och mellan exempelvis celler med ett verktyg som är absolut sterilt.

Tekniken kan också fungera som en skalpell som skär hål i exempelvis en cellvägg, berättar Mattias Goksör.

- Tekniken är oerhört användbar. Vissa forskningsfrågor, exempelvis vår studie om lipidtransport, tillsammans med Anna Stina Sandelius, hade gäckt biologerna i

närmare 30 år. Plötsligt kunde frågeställningen lösas på en eftermiddag i vårt labb! Jag är glad över att Ashkin fick Nobelpriset till slut, även om jag tycker att han borde ha fått det tidigare.

DEN ANDRA DELEN av Nobelpriset handlar om ultrasnabba och intensiva laserpulser. 1985 hade man nått en gräns för hur intensiva laserpulser man kunde producera eftersom ljuspulserna började bli så intensiva att de förstörde den optik som användes. Men så började Gérard Mourou och Donna Strickland intressera sig för problemet.

- Genom att reflektera en la-

Laser löser fysikens gåtor

Nobelprisforskning

Den ena halvan av årets Nobelpris i fysik går till Arthur Ashkin för uppfinningen av den optiska pincetten. Den andra halvan går till Gérard Mourou och Donna Strickland för uppfinningen av CPA, the chirped pulse amplification. Forskning inom båda dessa områden pågår vid institutionen för fysik. Caroline Beck Adiels fick nyligen 8 miljoner kronor från Stiftelsen för strategiskt forskning för att skapa ett chip som fungerar som artificiell lever vid skraddarsydd läkemedelsbehandling.

serstråle mot ett gitter kunde de dra ut en kort ljuspuls så att den blev mycket längre och svagare och uppdelad i olika färger, berättar Dag Hanstorp. De kunde då förstärka intensiteten hos ljuset flera storleksordningar utan att förstöra optiken. Sedan tryckte de ihop pulserna genom en reflektion mot ett likadant gitter fast vänt åt andra hållet. De kunde då skapa en extremt kort och energirik laserpuls. Metoden används idag exempelvis vid ögonoperationer. Också forskning med den här typen av pulser pågår vid institutionen. ■

Soumya Radhakrishnan, Caroline Adiels och Giovanni Volpe är några av de forskare som använder den optiska pincetten i sina studier. Det handlar om kolliderande droppar, celler och proteiner samt om en av fysikens största gåtor.

NÄR NASA JET Propulsion Laboratory behöver hjälp i sin forskning på luftföroreningar, vänder de sig bland annat till Soumya Radhakrishnan, postdoktor i fysik.

- De undersöker bland annat luftföroreningar i vattendroppar genom att skicka upp olika instrument i atmosfären med hjälp av höghöjdsballonger. För att veta vad de ska leta efter behöver de information som vi kan ta fram i laboratorieexperiment. Just nu håller jag på med ett experiment där jag, med hjälp av optiska pincetter, håller fast två olika sorters droppar, en i varsin fälla. Sedan färgar jag dropparna med olika ämnen. Genom att studera fluorescerande ljus från dropparna kan jag undersöka hur de som innehåller olika föroreningar, reagerar med varandra.

Inom biologi används den optiska pincetten bland annat för manipulation av biologiska entiteter, exempelvis för att undersöka enskilda protein- eller dna-molekyler, eller för att påverka enskilda celler, berättar biologen Caroline Adiels.

- I flera av min grupps projekt använder vi optisk pincett i kombination med så kallade mikrofluidiksystem. Med hjälp av tunna kanaler kan vi introducera olika lösningar till de celler som undersöks och på så sätt kontrollera miljön kring cellen. Den optiska pincetten gör att vi kan flytta runt cellerna, utan att påverka dem, och exempelvis bestämma var i kanalsystemet de ska placeras eller hur tätt de ska sitta under experimentets gång.

Ett annat försök handlar om elasticitet hos jästceller och ytterligare ett om proteinveckning, förklarar Caroline Adiels.

- Genom att kombinera optisk pincett och mikrofluidik kan vi studera i realtid hur en final veckning av ett protein går till. En plastkula med antikroppar bundna till sig hålls med pincetten och medan proteinet binder till antikropparna förs plastkulan igenom olika miljöer i mikrofluidiksystemet. På så vis kan vi undersöka hur olika pH-värden eller flöden påverkar proteinets veckning. Mycket av sådana experimentella data behöver kompletteras med teoretiska beräkningar, varför vi har många samarbeten mellan olika discipliner.

BOLTZMANNFÖRDELNING ÄR en term inom matematik som anger en sannolik fördelning av möjliga mikrotilstånd för partiklar. Systemet fungerar för partiklar i jämvikt, förklarar biträdande lektor Giovanni Volpe.

- Men min grupp har använt en optisk pincett för att visa att en partikel som befinner sig i ett system långt från jämvikt inte får en sådan fördelning. System långt från jämvikt är en av fysikens riktigt stora utmaningar där vissa av de matematiska modeller som ofta används inte fungerar när själva den miljö där fenomenet sker självt är i obalans.

Ytterligare ett forskningsområde handlar om att använda optiska pincetter för att studera hur partiklar fungerar i grupp, exempelvis bakteriekolonier. Det är komplicerat eftersom en grupp består av individer med olika beteenden förklarar Giovanni Volpe.

- Ett tredje forskningsområde handlar om att skapa värmemotorer, fast på nanonivå. ■

Hemligheten bakom framgången

Text: EVA LUNDRÉN Foto: JOHAN WINGBORG

Hur skapar man en riktigt framgångsrik forskningsmiljö?

För att få svar på den frågan har GU Journalen besökt institutionen för kemi och molekylärbiologi som bland annat kammat hem hela fem ERC-anslag de senaste två åren.

– Vi satsar på både spets och bredd och även studenterna får del av de senaste resultaten, förklarar Markus Tamas, prefekt på institutionen.

FINANSIÄRER SOM Europeiska forskningsrådet, Wallenbergstiftelserna, Stiftelsen för strategisk forskning och Vetenskapsrådet verkar älska institutionen för kemi och molekylärbiologi. Institutionen får cirka 100 miljoner kronor per år i externa anslag och aktiviteten är hög: förra året publicerade man bland annat hela 170 vetenskapliga artiklar samtidigt som 11 doktorander blev klara med sina avhandlingar. Forskning vid institutionen bidrar också till att årets Shanghairanking inom fältet life science placerade Göteborgs universitet på andra plats i Sverige och på plats 40 i världen.

– Ett skäl till att institutionen är så framgångsrik är nog att vi valt att snarare rekrytera unga, lovande talanger, med stort driv, än lite äldre forskare som redan är mitt uppe i karriären, förklarar Markus Tamas. Det vi kan locka med är en miljö med stor frihet att följa sitt forskningsintresse, där man är en del av ett internationellt nätverk och där det pågår många samarbeten, både inom akademien och med industrin. Institutionen uppmuntrar också användningen av ny teknik och nya metoder; ett exempel är inom genetik där vi tidigt började med genomsekvensering och på så sätt lyckades attrahera ännu mer kompetens.

Framgångsrika forskningsledare är betydelsefulla. Men det är också viktigt att den breda basen håller hög nivå, menar Markus Tamas.

– Vi har arbetat strategiskt med ekonomin under flera år och kan nu använda anslagsmedel för att ge

våra lärare mer forskningstid. Det är ett sätt att lyfta även dem som ligger lite på gränsen när det gäller att få in externa medel. Satsningen har också lett till att våra forskare kunnat anställa fler doktorander. Idag har vi cirka 70 forskarstuderande, vilket är flest på Naturvetenskapliga fakulteten. Men vi vill inte stanna där utan hoppas inom en snar framtid kunna anställa ytterligare 10-20 doktorander.

Ett sätt att lyfta samtliga medarbetare är att låta de framgångsrika forskarna fungera som goda exempel, förklarar Markus Tamas.

– Vi uppmuntrar alla som fått ett större anslag att berätta hur de formulerade sig eller spetsade till sin ansökan. För bästa sättet att själv bli framgångsrik är att befinna sig i en miljö med framgångsrika personer som stimulerar en – och så är det här.

FÖR ATT INSTITUTIONEN ska fungera väl måste det dock finnas en balans mellan de båda delarna kemi och molekylärbiologi.

– Vi måste ha en bredd vilket gör att vi ibland tvingas säga nej till personer som söker sig hit vars kompetens vi redan har. Det är kul att kunna välja och vraka men trist att inte kunna ta emot alla duktiga unga forskare som vill hit.

Något som institutionen lyckats sämre med är jämställdhet, berättar Markus Tamas.

– Institutionen har en stor manlig övervikt bland professorerna vilket förstås inte är bra. Bland annat behöver vi se över hur vi rekryterar eftersom det har hänt att vi enbart får manliga sökande när vi utlyser tjänster. Vi försöker också bli bättre på att ge kvinnor stöd tidigt i karriären. Flera av våra duktiga kvinnliga forskare har fått stora anslag på senare tid och vi är på väg att rekrytera ytterligare kvinnor bland annat tillsammans med Wallenbergcentrum för molekylär och translationell medicin. Det handlar inte om att ge kvinnor en gräddfil utan om att se till att kvinnor och män har likvärdiga villkor, vilket vi vet inte alltid är fallet.

Också utbildningen är viktig för att skapa en god miljö, menar Markus Tamas.

– Nästan alla våra lärare är aktiva forskare och även våra toppforskare undervisar på grundnivå, bland



annat på receptarieprogrammet. Just nu är vi på väg att sätta samman en ny masterutbildning inom livs- vetenskaperna och där är flera av våra främsta forskare engagerade.

INSTITUTIONEN FÖR KEMI och molekylärbiologi är väldigt internationell, påpekar Markus Tamas.

- Diversitet är alltid bra, forskare från andra lärosäten kommer med nya infallsvinklar och även våra otroligt duktiga studenter bidrar med erfarenheter från världens alla hörn. När forskning och utbildning göder varandra utvecklas båda delarna.

Naturvetenskapliga ämnen har dock problem att attrahera studenter, inte bara i Sverige utan också globalt.

Finns det problemet även vid din institution?

- Inom molekylärbiologi har intresset sedan några år tillbaka börjat gå upp igen, så där är jag inte orolig. Men om vi inte lyckas få fram fler kompetenta kemister kommer vi att få stora samhällsproblem. I Nederländerna har man gjort en nationell satsning för att öka kemiintresset bland ungdomar som varit lyckad. Något liknande borde vi kanske göra i Sverige också.

Institutionen för kemi och molekylärbiologi

Bildades den 1 januari 2012 genom en sammanslagning av institutionerna för kemi samt cell- och molekylärbiologi.

Professorer: 24.

Forskarstuderande: 69.

Grundutbildningsbidrag: cirka 35 miljoner kronor/år.

Forskningsanslag: cirka 72 miljoner kronor/år.

Externa anslag: cirka 102 miljoner kronor/år.

Anslag från Europeiska forskningsrådet: Andrew Ewing och Richard Neutze har ERC advanced grant, Sebastian Westenhoff har ERC

consolidator grant, Karl Börjesson och Hiroki Shibuya har ERC starting grant. Även Thomas Nyström, numera på Sahlgrenska akademien, och Mate Erdelyi, numera i Uppsala, fick ERC starting grant under sin tid vid institutionen.

Richard Neutze och Gergely Katona publicerade 2012 en artikel som hamnade på Science tio-i-topplista.

Också inom utbildning är institutionen framgångsrik med Anne Farewell som GU:s första excellenta lärare och Örjan Hansson som mottagare av Pam Fredmans pris 2018, tillsammans med Ann-Christin Randahl, institutionen för svenska språket.

Med tåget tillbaka på GU

För tolv år sedan slutade Morgan Palmqvist som avdelningschef på UB för att bli överbibliotekarie vid Mittuniversitetet.

Den 1 april nästa år är han tillbaka vid GU, denna gång som överbibliotekarie här.

Men i oktober besökte han Göteborg av ett helt annat skäl.

BIBLIOTEK ÄR NÅGOT Morgan Palmqvist har lång erfarenhet av.

- Mitt första arbete var faktiskt på folkbiblioteket i Falköping där jag jobbade samtidigt som jag läste in gymnasiet. Sedan dess har jag bland annat arbetat vid Kungl. Musikhögskolan och i Gislaveds kommun, förutom vid GU och Mittuniversitetet.

Till våren kommer han att bli chef över ett UB som det stormat en hel del kring på senare år. Det har handlat om Framtidens bibliotek, besparingar och nedläggningar, dyra tidskrifter och planer på ett robotsystem.

- Att det blir mycket diskussioner är inte så konstigt, påpekar Morgan Palmqvist. Biblioteken står inför väldiga förändringar, inte minst på grund av digitaliseringen, där Göteborgs universitetsbibliotek varit en föregångare. Det är inte självklart hur alla gamla och nya uppdrag bäst hanteras.



Den 19 oktober promoverades Morgan Palmqvist, GU:s nye överbibliotekarie.

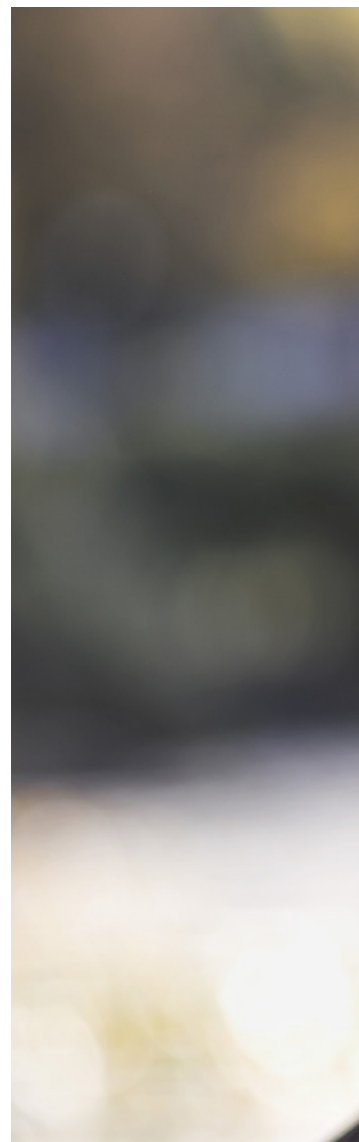
Tillsammans med universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund har Göteborgs universitetsbibliotek exempelvis ett särskilt ansvar för kulturarvet. Det handlar om allt från papyrusrullar till unika samlingar av brev och manuskript. Stora delar av materialet håller på att digitaliseras, bland annat inom plattformen Alvin, och görs därmed öppet tillgängliga för vem som helst i ett slags virtuellt jättebibliotek.

- Men även de delar som inte digitaliserats måste förstås forskare få möjlighet att studera. Exakt hur förvaring och framtagning ska gå till måste vara något som kan omprövas beroende på förutsättningar, menar jag, men det måste ske på ett så smidigt sätt som möjligt.

OCKSÅ OPEN ACCESS handlar om tillgänglighet.

- Liksom övriga lärosäten i Sverige samarbetar UB med Svensk nationell datatjänst när det gäller öppen tillgänglighet, vilket både regeringen, EU och allt fler finansärer börjat kräva, påpekar Morgan Palmqvist. Nyligen följde också de svenska universitetsbiblioteken Tysklands exempel och sade upp tidskriftsavtalet med Elsevier. Det är ju ett väldigt galet system att universiteten ska betala dyrt för tidskriftsartiklar som är producerade och granskade av lärosätets egna forskare. Men det handlar också om demokrati: tjänstemän, som kanske arbetar på en myndighet som inte har möjlighet att prenumerera på dyra tidskrifter, måste få tillgång till den senaste forskningen inom sitt område. Också för fattiga länder är öppen tillgänglighet av största vikt.

Allt mer öppet tillgänglig information har också förskjutit bibliotekens roll mot mer pedagogik.



Men även de delar som inte digitaliserats måste förstås forskare få möjlighet att studera.

MORGAN PALMQVIST



Morgan Palmqvist

Aktuell: Blir ny överbibliotekarie den 1 april 2019.

Bor: I Härnösand.

Ålder: 48 år.

Familj: Fru och söner på 18 och 16 år.

Doktorsavhandling: Den 27 april försvarade han avhandlingen *Första klass mot framtiden: en musik-sociologisk studie av Blå Tåget*.

Bakgrund: Filosofie magister i biblioteks- och informationsvetenskap 1998, tf. bibliotekschef vid Kungl. Musikhögskolan, bibliotekschef/biträdande kulturchef i Gislaveds kommun, förste bibliotekarie och avdelningschef vid Göteborgs universitetsbibliotek, överbibliotekarie vid Mittuniversitetet.

- Det handlar både om att bidra till ett kritiskt förhållningssätt och om att skapa bra lärmiljöer. Vi behöver läsesalar, grupprum, bås och kanske gläntor att vistas i, beroende på hur eller med vad studenter och forskare jobbar. När det gäller studiemiljöerna kan de nya lärosätena många gånger fungera som förebilder.

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET ÄR också till för allmänheten. UB har nyligen anställt en kulturarvsansvarig som bland annat ska öka bibliotekets synlighet i samhället.

- Andra utåtriktade exempel är de utställningar UB arrangerar och Näckrosseminarierna.

Ett sådant seminarium medverkade Morgan Palmqvist själv i den 30 oktober. Ämnet var då Blå Tåget.

- Jag började forska i musikvetenskap redan 1996 men disputerade först i våras. Det är därför jag är här nu, för att medverka i doktorspromotionen. Min avhandling är en musiksociologisk studie över hur Blå Tå-

gets framgångar hängde samman med att de verkade i en storstad. I Stockholm finns nätverk som helt enkelt inte existerar på mindre orter.

Men medlemmarnas bakgrund i bildad övre medelklass och delvis överklass, var också viktig.

- Det handlar inte om att eliten kliar varandra på ryggen utan om något på sätt och vis ännu värre: den som fått en god uppväxt har också lärt sig vad kvalitet är och har dessutom fått självkänslan att själv kunna bedöma det. Detta är förstas ingen kritik av Blå Tåget utan en förklaring till hur dessa delvis mycket oerfarna musiker, men för övrigt oerhört kreativa människor, lyckades med konststycket att bli Sveriges första riktiga proggband.

Text: **EVA LUNDGREN**

Foto: **JOHAN WINGBORG**

Nytt projekt ska rädda ålgräset

Cirka 80 procent av ålgräset i södra Bohuslän har försvunnit på tio år. Det innebär grumligare vatten och förlorade uppväxtmiljöer för fiskyngel men också att kol och kväve, som legat bundet i sedimentet under sjögräset, riskerar att röras upp.

Nu satsar Havs- och vattenmyndigheten samt Europeiska havs- och fiskerifonden 11 miljoner kronor på projekt Zorro som ska utveckla metoder för att rädda ålgräset.

PROJEKTETS FORSKNINGSLEDARE, Per Moksnes, har arbetat i cirka tio år med att ta fram olika sätt att restaurera ålgräs. I början av september var han ute med sin forskargrupp i ett område utanför Stenungsund för att testa en metod där lösa lerbottnar täcks av sand för att stabilisera sedimentet och därmed förbättra tillväxtförhållandena för ålgräs. Om metoden fungerar ska hektarstora områden täckas med sand, men i år testas metoden på kvadratmeterstora plättar för att undersöka eventuella negativa effekter på miljön, samt om ålgräs trivs att växa i sanden.

- Allt som allt handlar det om att sandtäcka ett femtiotal fläckar på fyra olika platser i södra Bohuslän. Om resultaten är lovande och sanden inte spolats bort under vintern kommer mer storskaliga försök att genomföras nästa sommar.

Ålgräs är inte någon alg, som man kanske skulle kunna tro, utan en blomväxt som tidigare funnits på land men krupit tillbaka till havet, förklarar Per Moksnes.



Per Moksnes

i hundratals år och sträcka sig över väldiga områden, kanske en hel hektar.

ÅLGRÄS ÄR VIKTIGT, dels som barnkammare för flera fiskar, som torsk och ål, dels för att gräset binder sediment och dämpar vågor. Det gör vattnet klart så att solljuset kan leta sig ner, vilket ytterligare gynnar ålgräset.

- Ålgräsängar fungerar som ett filter, de samlar organiskt material i vattnet så att stora mängder kol och kväve lagras i sedimentet under ängen, speciellt i Bohusläns skyddade fjordområden, berättar Per Moksnes. Förra sommaren provtog mitt forskarlag sedimentet under en äng i Gullmarsfjorden med två meter långa rör, men vi kom aldrig ner till botten; där fanns ett till synes oändligt lager av organiskt material som ansamlats sedan hundratals år. Om ålgräset försvinner kan allt detta sediment röras upp och mängder med kol och kväve frigöras, med negativa effekter för klimat och havsmiljön.

- Precis som andra blommor förökar sig ålgräs med hjälp av ståndare, pistill och frön. Den finns på hela norra halvklotet och är en av få växter som kan hålla sig fast på ler- eller sandbotten. På västkusten är det vanligt att den reproducerar sig med frön medan den i Östersjön nästan uteslutande förökar sig vegetativt genom att skjuta nya skott. Där kan enskilda individer leva vidare

I södra Sverige finns fortfarande ganska stora ängar med ålgräs. Där finns också rätt mycket torsk som kan gömma sina yngel bland bladen.

Bohuslän har dock förlorat cirka 60 procent av sitt ålgräs sedan 1980-talet. Hur mycket som gått förlorat om man skulle jämföra ännu längre bak i tiden är okänt. Värst drabbat är området mellan Nordre älv och Stenungsund där endast fragment av ålgräs finns kvar, förklarar Per Moksnes.

– **ATT ALGRÄSET FÖRSVUNNIT** beror till stor del på övergödning och överfiske. Det har lett till en ond cirkel: om de större fiskarna försvinner blir det för mycket småfisk; dessa äter upp småkräftorna som annars hade ätit alger; det innebär mängder med fintrådiga alger som lägger sig som mattor på ålgräset och hindrar solljuset att nå fram, vilket får ålgräset att börja dö. Eftersom ålgräset är ett viktigt uppväxthabitat för stora rovfiskar som torsk, leder detta till ännu mindre rovfiskar, och så vidare. Mindre ålgräs leder dessutom till grumligare vatten vilket gör det ännu svårare för ålgräset att överleva. Utanför Stenungsund och söderut är vattnet numera ofta grått på grund av att lersediment från botten grumlans upp när det inte längre stabiliseras av ålgräs.

Trots att övergödningen minskat har ålgräset inte lyckats återhämta sig. Men om allt går som väntat kommer projekt Zorro att ändra på det, hoppas Per Moksnes.

– Projektet kommer att pågå under fyra år. Förhoppningsvis har vi under den tiden kommit fram till hur stora ytor som måste täckas med sand för att utvecklingen ska tippa tillbaka och ålgräset kunna växa vidare utan extra stöd. Då har vi en metod som vi kan pröva även på andra håll där ålgräset är hotat.

Text: **EVA LUNGGREN**

Foto: **PER MOKSNES OCH EDUARDO INFANTES**



Projekt Zorro

Projektet är ett tvärvetenskapligt forskningsprogram med syfte att hitta metoder för att restaurera ålgräs längs våra kuster. Projektet är ett samarbete mellan Göteborgs universitet, Västra Götalandsregionen och Havs- och vattenmyndigheten. Projektet har fått ett fyraårigt stöd på 11 miljoner kronor från Havs- och vattenmyndigheten och Europeiska havs- och fiskerifonden.

BIG BIRD

en ny art blir till

Daphne Major, en av de Galapagosöar där Darwin fick inspiration till sin evolutionsteori, är också en ö där forskarparet Rosemary och Peter Grant tillbringat flera månader om året mellan 1973 och 2012.

Den 20 november kommer de till Göteborg för att berätta om en upptäckt som gjort dem berömda över hela världen: utvecklingen av en alldeles ny art finkar.

Text: EVA LUNDRÉN Foto: DENISE APPLEWHITE, PRINCETON

ROSEMARY OCH PETER GRANT kommer ursprungligen från England men är sedan 1985 verksamma vid Princeton University, New Jersey. De har hunnit bli 82 år gamla men är fortfarande fulla av entusiasm över sin forskning: fyrtio års träget studerande av finkar på ön Daphne Major.

- Det är inte en slump att Galapagosöarna är så intressanta för den som ägnar sig åt evolutionsforskning, påpekar Rosemary Grant. Öarna är geologiskt sett ganska unga, vilket innebär att de arter som anpassat sig till miljön där utvecklats ganska sent, under de senaste en till två miljoner åren. På de flesta öar finns inga människor, vi har alltså kunnat undersöka den orörda naturen. Dessutom ligger öarna vid ekvatorn och påverkas därför av El Niño-Southern Oscillation, ett havs- och atmosfärsfenomen som återkommer över Stilla havet med ett mellanrum på två till sju år. Perioder av regn varvas med långa perioder av torka då mängder med

fåglar dör. Det har inverkan på det naturliga urvalet och driver på evolutionen.

När Rosemary och Peter Grant kom till Daphne Major första gången 1973 fanns där tre olika sorters finkar: större darwinfink, mellandarwinfink och mindre kaktusfink.

Men 1981 upptäckte de en helt ny och ovanligt stor fink. De kallade den Big Bird.

- Vi undersökte fågeln och tog bland annat blodprov, förklarar Peter Grant. Den visade sig vara en hane på hela 28,5 gram, vilket är mycket mer än de inhemska finkarna. Vi höll ett öga på fågeln och det visade sig ta ganska lång tid innan den lyckades föröka sig. Men 1983 parade den sig med en mellandarwinfink. Hon hade en far som var lite större, vilket kan ha varit en anledning till att hon accepterade en så stor hane. Det var också ett El Niño-år då många honor bytte partner och lät hanarna ta hand om ungarna.

FORSKARE I UPPSALA, som Rosemary och Peter Grant samarbetar med, gjorde alldeles nyligen en dna-analys på de gamla proven. Det visar att Big Bird var en kaktusfink som måste ha kommit flygande från ön Española





Den 20 november ger Rosemary och Peter Grant, evolutionsbiologer från Princeton, en föreläsning om sitt mångåriga arbete med finkar på Galapagosöarna.

Föreläsningen är gratis och öppen för alla och kommer även att live-sändas.

Tid: 14:00–16:00.

Plats: Konferenscentrum Wallenberg, Medicinaregatan 20 A.

Arrangör: Göteborgs centrum för globala biodiversitetsstudier.

la, drygt 100 kilometer sydost om Daphne Major.

- De ungar som blev resultatet av parningen har under de trettiofem år som gått endast parat sig med varandra. Detta har lett till att Big Birds avkomma nu börjat utvecklingen mot en egen art.

EN FÖRKLARING TILL att fåglarna inte blandar sig är skillnaden i storlek. Men en annan är sången. Hanfinkar lär sig sjunga av sin far och honfinkar intresserar sig normalt bara för hanar som sjunger som fadern.

- Men varför Big Bird-ättlingarnas sång är annorlunda, och varken liknar finksång på Española eller på någon annan av Galapagosöarna, är fortfarande en gåta, förklarar Rosemary Grant. En förklaring kan vara att fåglar lär sig sjunga bättre om de omges av andra fåglar av samma art. Får de inte omgivningens stöd utvecklas ofta en lite egendomlig blandsång. Det får oss att anta att Big Bird kom som mycket ung till Daphne Major, innan den lärt sig sjunga ordentligt, och eftersom det inte fanns någon annan fågel som sjöng som han, skapade han en egen stil.

Att som forskare få vara med när en ny art börjar utvecklas är något unikt, påpekar Peter Grant.

- Men själva händelsen, att en ny art uppstår därför att en grupp avvikande individer bara parar sig med varandra, är inget nytt. Sådant måste ha hänt många gånger på Galapagosöarna under historiens gång; en del arter har överlevt medan andra snabbt dött ut. Men den här nya arten hade intressant nog knappast uppstått om det varit en hona som kommit på avvägar, eftersom artuppkomsten delvis hänger samman med hanarnas sång.

DE FYRA OLIKA finkarna på Galapagosöarna ser olika ut, betar sig olika och har skilda habitat. Men de är fortfarande genetiskt kompatibla och skulle, i teorin, kunna para sig med varandra.

- Situationen påminner om hur våra egna förföräldrar fått barn med både neanderthalare och denisovamänniskor, påpekar Rosemary Grant. Att djur utvecklas så att de verkligen blir morfologiskt olika tar mycket längre tid än de decennier vi varit på plats; det handlar istället om flera miljoner år. ■

Hallå där...

Henrik Tallgren,

fakultetssekreterare vid Naturvetenskapliga fakulteten, som nu går i pension efter nästan 18 år på samma arbetsplats.



Du har skrivit nästan 1 000 protokoll och minnesanteckningar. Är det ett rekord?

– Det är nog få, om någon, på vårt universitet, som har skrivit så här många protokoll. Det sista protokollet skrev jag den 23 oktober, vilket blev protokoll nummer 915. Alla protokollsanteckningar är samlade i nio pärmar.

Du har ju disputerat i socialantropologi. Hur hamnade du på Nat-fak?

– Vissa stannar hemma och suger på ramarna, men jag har inga tavlor och doktorshatten är ju svårtuggad. Så det blev att ge sig ut och söka jobb. Men det gick trögt, inte förrän efter tio månader började jag jobbet som fakultetssekreterare. Och då satte den berömda ketchup-effekten in: jag blev erbjuden 2–3 andra jobb i samma veva.

Vad har varit det bästa och värsta med jobbet?

– Uppgifterna har förändrats ganska mycket sedan 2010. Friheten är att kunna påverka en hel del av arbetet och nackdelen är att det blir lite för mycket rutin i arbetet.

Vad tycker du har varit den största förändringen på GU under åren?

– "GU förnyas". Den som är längst ned i kedjan har mycket långt upp till maktens korridorer. Men på fakultetskanslierna arbetar vi fortfarande nära dekanen och som tjänstemän kan vi vara med och påverka och kanske förbättra de ursprungliga förslagen.

Vad ska du göra nu?

– Onsdagen den 24 oktober var sista arbetsdagen. Dagen efter rullade den fullastade bilen så sakteliga ner mot Quarteira på Algarvekusten, 1 november flyttar jag in på sjunde våningen 200 meter från havet. 1 april nästa år åker jag hem till Floby igen.

ALLAN ERIKSSON

INLÄGG

"En vegetarisk matpolicy sätter GU på kartan" (GU-Journalen #4 2018)

GU-CAS stöder Jonas Grens efterlysning av en vegetarisk matpolicy på GU. En sådan matpolicy bör vara helt växtbaserad (vegansk) och omfatta samtliga fakulteter. Det argument som rektor framför i sin replik – att en rad andra "klimatsmarta" åtgärder redan vidtas på GU – står naturligtvis inte i motsatsförhållande till en helvegetarisk matpolicy, utan torde snarare underlätta och stödja dess införande. Debatten uppstår lägligt, samtidigt som IPCC:s nya rapport, Global Warming of 1.5°C publiceras. I en FAQ-sektion betonar IPCC nödvändigheten av ett skifte av vår kost bort från mark-krävande djurprodukter för att minska utsläppen av växthusgaser. Mot bakgrund av IPCC:s rekommendationer blir det extra obegripligt att en helvegetarisk matpolicy vid GU anses onödig av rektor. Jonas Grens påpekande att animalisk kost, utöver sin negativa miljöpåverkan, dessutom bidrar till avsevärt lidande för djuren

i livsmedelsproduktionen är ett argument som ofta bortses från i debatterna kring kost och hållbarhet. Det adresseras inte heller i rektors replik. Med de djuretiska argumenten i åtanke blir det än mer uppenbart att de exempel på hållbarhet som rektor lyfter fram – val av kopieringspapper, Fairtrade-kaffe, kranvatten istället för buteljerat vatten etc. – är långt ifrån tillräckliga.

GU-CAS-nätverket stöds av GU:s interna klimatfond, och beslutet att stödja vårt arbete för ett helvegetariskt campus har undertecknats av rektor. Vi hoppas att rektor nu tar beslut om en helvegetarisk matpolicy på GU som visar att hennes underskrift har en innebörd utöver sin rent administrativa funktion.

GU-CAS-nätverkets samordningsgrupp:

Dorna Behdadi, doktorand vid inst. för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori

Jonna Håkansson, masterstuderande vid inst. för kulturvetenskaper

Thomas Laurien, lektor vid HDK - Högskolan för Design och Konsthantverk

Andreas Ott, administratör vid inst. för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori

Helena Pedersen, docent vid inst. för didaktik och pedagogisk profession

Juan Velasquez, docent vid inst. för kulturvetenskaper



Foto: JOHAN WINNGBORG

Forskarna Carlos Pardo Hernández och Direnis Erdinc besöker gymnasieelever i deras klassrum under ForskarFredag.

Låna en forskare!

UNDER FORSKARFREDAG den 28 september besökte forskare från Göteborgs universitet ett antal gymnasieskolor i Göteborg. Aktiviteten "Låna en forskare", där en forskare berättar om sitt jobb för gymnasieelever, gav mersmak. – Om det finns intresse skulle vi kunna erbjuda en cykel med 10 föreläsningar under de kommande 10 månaderna, förklarar Peter Fodran, EU-postdoktor.

Forskare intresserade av den här typen av

aktiviteter behöver dock inte vänta till september 2019. Under Vetenskapsfestivalen arrangerar Göteborgs universitet nämligen en liknande aktivitet, Forskarfika. Det går ut på att forskare och allmänhet möts över en fika och pratar om forskning och vad en forskare gör på jobbet. Den som är intresserad av att delta anmäler sitt intresse senast 16 december här: <https://www.gu.se/forskning/forskare/Evenemang/intresseformular-forskare>.

Barockt njutbara texter

Den som gick på opera på 1600-talet fick inte vara för fin i kanten. Föreställningarna skulle chockera. Flera av dåtidens kompositörer har gått till historien men de som skrev texterna har sorgfälligt glömts bort.

Barockt? Det tycker Dag Hedman också.

LIBRETTON DELAR öde med serieteckningar på så sätt att de först på senare tid har kommit att uppfattas som riktig konst.

Nu har Dag Hedman, professor i litteraturvetenskap, lämnat sitt bidrag för att ändra på detta. Han har plöjt igenom drygt 200 libretton från barocken, skrivna på italienska, franska, engelska och tyska. Till sin häpnad har han funnit en nästan bortglömd litterär skatt av hög kvalitet.

- Libretton brukar jämföras med texter från talteatern, vilket är som att jämföra äpplen med morötter. Ett libretto är skrivet för att musikerna ska kunna briljera och måste därför vara ganska kort; en koloratursångare kan sjunga en enda stavelse i flera minuter. Det innebär att det inte finns plats för djupsinnigt psykologiserande, texten kan bara innehålla det allra nödvändigaste för att förmedla handling och känslor.

OPERALIBRETTON hör därför, åtminstone fram till ganska nyligen, till den sortens texter som helt saknar litterär status, förklarar Dag Hedman.

- Litteraturvetare har närmast ansett det som en välgärning att dra en barmhärtighetens slöja över tramset. Istället har man fokuserat på talteatern, vilket ger en skev bild av forna tiders kulturliv. Opera var folkligt och betydligt



Foto: ELIN WIDFELDT

Fakta

Boken *Politik och underhållning. Nedslag i 1600-talslibrettots historia och formvärld* är utgiven av LIR-skrifter (Göteborgs universitet). Författare är Dag Hedman, professor i litteraturvetenskap.

- En genre med både text, musik och scenisk gestaltning, passar inte riktigt in, menar Dag Hedman.



Den barocka estetiken handlade om att skapa häpnad.

DAG HEDMAN

vanligare än talteater, även om det inte går att dra någon skarp gräns mellan konstformerna.

Librettona lästes före, under och efter föreställningarna.

- Det var inte alltid så lätt att hänga med, inte minst med tanke på att man ofta sjöng på italienska, även utanför Italien. Och ett operahus, som kanske bara hade tio olika kulisser, fick förstås använda dem på en mängd olika uppfinningsrika sätt. Allt sådant blev publiken upplyst om i librettot.

Barockens överdrifter har ofta kritiserats, faktiskt redan på 1600-talet.

- **DEN BAROCKA** estetiken handlar om att skapa häpnad. I operorna förekom exempelvis ofta imponerande djur, som hästar, elefanter och delfiner. Senare tiders forskare har trott att man faktiskt drog in riktiga hästar och elefanter på scen. I själva verket använde man målade djur, vilket var hela poängen, eftersom teatern var en plats för det fantastiska och orealistiska.

Innan det fanns elektricitet kunde det också vara farligt att gå på teatern. Levande ljus var en ständig orsak till oro när sångare och skådespelare bar

spetsar och flor, dekoren var gjord i tyg och trä, utrymmena var trånga och det dessutom hörde till att överraska, exempelvis med ett litet fyrverkeri, berättar Dag Hedman.

Opera handlade om förströelse. Men också om politik.

- Ett exempel är uppsättningen av *Die beständige Argenia* i Reval, dagens Tallinn, år 1680. Operan tolkades som en kommentar till de ständiga krigen mellan Sverige och Danmark. Den danske kungen protesterade mot framförandet och Karl XI, som var på väg att gifta sig med den danska prinsessan Ulrika Eleonora, lovade att ingripa. Operan stoppades dock inte.

EVA LUNDRÉN



Foto: THOMAS MELIN

Genusvetenskap hotas i Ungern

PROTEST. Forskare och studenter från Göteborgs universitet genomförde den 25 oktober en manifestation mot att regeringen i Ungern har stoppat landets masterutbildningar i genusvetenskap.

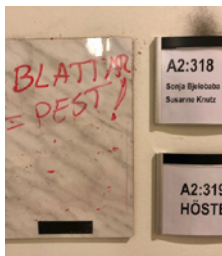
Initiativet till manifestationen kom från de två genusvetarna Arman Heljić och Juan Velasquez vid institutionen för kulturvetenskaper. Ett 40-tal forskare och studenter dök upp för att tillsammans uttrycka sin solidaritet för genusvetenskap i Ungern och sitt

engagemang för genusstudier i allmänhet.

Marie Demker, professor i statsvetenskap och dekan vid Humanistiska fakulteten, var en av dem som deltog i manifestationen utanför universitetets huvudbyggnad.

- Det är en angelägen fråga eftersom genusvetenskap finns vid vår fakultet. Nu ser vi ett förbud i Ungern, men även i vårt land ifrågasätts genusvetenskap som forskningsfält och om det överhuvudtaget ska vara ett akademiskt ämne, säger hon.

Varning för rasistklotter



KLOTTER. I slutet av oktober smög sig någon in i personalens lokaler och skrev ett rasistiskt klotter utanför Sonja Bjelobabas tjänsterum. Hon är pedagogisk utvecklare

på enheten för pedagogisk utveckling och interaktivt lärande i Pedagogens A-hus. Händelsen är anmäld via Guria.

- Jag tror inte att det är personligt utan att någon rasist ogillat mitt efternamn, säger Sonja Bjelobaba. Det kan i vilket fall vara andra som är drabbade och det är ju viktigt att alla känner till hur de ska agera.



Förre sökande till våren 2019

SÖKTRYCK. För fjärde våren i rad minskar antalet sökande till Göteborgs universitet. 2016 var det 35 097 sökande till kurser och program och i år hade antalet sjunkit till 31 073. Det är en minskning med 11,5 procent.

GU:s mest eftersökta kurser är grundkursen i psykologi (181 sökande i första hand), företagsekonomi 1 (167) och baskurs i fotografi (159).

Google-representant på besök

- För 20 år sedan var datorer något som i första hand intresserade nördar. Idag finns datorer överallt.

Det påpekade Jay Kothari, projektledare på Google, när han besökte Göteborg i september.



Jay Kothari

BESÖK.

Artificiell intelligens är något som oroar många. Kommer robotarna att ta jobben ifrån oss och kanske skapa

ett omänskligt samhälle? Jay Kothari, projektledare på Google X, arbetar med kroppsnära teknik, som AR-glasögon. Under ett besök i Göteborg menade han tvärtom att ny teknik kan lösa både personliga och samhällsreliga problem.

- Faktum är att den moderna tekniken uppmuntrar människors kreativa förmåga var den än dyker upp: för bara några decennier sedan kunde exempelvis läkare ingenting om datorer, idag använder de data-program hela tiden. Teknologi leder helt enkelt till mer innovation, inom alla tänkbara områden.

Tekniken tar bort vissa jobb men skapar å andra sidan andra, menade Jay Kothari.

- Ingenjörer kan ibland vara ganska arroganta och tro att de har lösningen på alla problem istället för att börja med att fråga för vem och varför de utvecklar tekniken. De som arbetar med teknikutveckling måste helt enkelt bli bättre på att kommunicera och samverka över olika gränser.

Eisenhower Fellowship är ett amerikanskt program där ett tjugotal stipendiater från näringslivet eller offentlig sektor tillbringar 4-5 veckor utomlands för att utbyta kunskap med företag, myndigheter och andra intresserade personer.

Kärlek till döds

Text: EVA LUNGGREN Foto: LAILA ÖSTLUND

Scenen börjar med ett antal skolelever som är på utflykt till en ruin vid Medelhavet. Men när platsens omkullvräta pelare rests befinner sig eleverna plötsligt i antikens Karthago.

Nutid blandas med forntid när Högskolan för scen och musik ger Henry Purcells mästerverk *Dido och Aeneas*. →

REPORTAGE



William Relton och Monica Danielson diskuterar operan med studenterna.

DET ÄR DEN FÖRSTA repetitionsdagen, eller kollationeringen, då operastudenterna får en genomgång av scenografin samt för första gången sjunger igenom hela operan tillsammans. På plats är den brittiske regissören William Relton, den musikaliskt ansvariga Monica Danielson, scenografen och kostymdesignern Lili Riksén samt pianisten Lars-Göran Dahl.

Det handlar om en mycket speciell föreställning, förklarar Monica Danielson.

- Studenter från fyra olika program vid Högskolan för scen och musik medverkar. Dessutom framförs nyskriven musik av Paula af Malmborg Ward som bland annat inleder och avslutar föreställningen.

Eftermiddagen börjar med att William Relton samlar alla studenter i en ring för att berätta om tonsättaren Henry Purcell som 1689 skrev detta mästerverk som en skolpjäs för unga flickor.



Monica Danielson går igenom operan med sina studenter.

- Verket var bortglömt i flera hundra år och återfanns först på 1900-talet; ingen trodde väl att en brittisk tonsättare kunde göra något så sublimt! I somras passade jag på att läsa Vergilius *Aeneiden*, som ju operan bygger på, och fick en chock över hur kraftfullt språket är. Vi kommer att jobba mycket med texten men också med uttalet där engelskans tonande s brukar vara svårt för svenskar.

I OPERAN TAR den mäktiga drottning Dido sitt liv när hon överges av Aeneas, hjälten från Trojanska kriget.

- Även om uppenbarligen ingen av oss dött av kärlekssorg handlar operan ändå om känslor vi alla har gemensamt, förklarar William Relton. Det är er uppgift att göra alla roller så verkliga som det bara går, ni kan helt enkelt inte vara för personliga. En svårighet är att ni alla spelar åtminstone tre roller,



Det är er uppgift att göra alla roller så verkliga som det bara går, ni kan helt enkelt inte vara för personliga.

WILLIAM RELTON

och någon av er hela fem. Hur allt detta ska fungera, tillsammans med förflyttningen mellan olika tider, är något vi får komma på under arbetets gång.

I OPERAN FINNS tre häxor som i denna uppsättning förvandlats till nättroll. På en skärm längst bak på scenen kommer kommentarer i realtid från sociala medier att visas, förklarar Lili Riksén.

- När ni förflyttas i tid kommer ni att hänga över er kläder som för tankarna till de mäktiga personer ni ska föreställa. Men era vanliga kläder kommer hela tiden att synas därunder, för att påminna om att ni befinner i två olika tider.

Det är ovanligt med en uppsättning där så många av HSM:s olika delar medverkar. Det blir mycket pusslande, förklarar Monica Danielsson.

- Operan är bara cirka en timme lång vilket innebär att den vid nutida uppsättningar brukar ges tillsammans med någon annan enaktare, som Béla Bartóks *Riddar Blåskägg*. Men för oss passar formatet perfekt.

OPERANS MEST rörande aria är *Didos klagan*, där drottningen ber sin syster Belinda att minnas henne men glömma hennes öde.

- Opera är den mest krävande av alla konstarter, förklarar William Relton. Det finns inget mer utsatt än att stå där på scenen och sjunga ett avancerat stycke. Men att jag ägnat mig åt opera ända sedan 17-årsåldern beror på att opera också är den bästa av alla konster. ■



Var & när?

Högskolan för scen och musik ger operaföreställningen *Dido och Aeneas* i ett samarbete mellan opera- och världsmusikstudenter samt University of Gothenburg Symphony Orchestra. Kompositionsstudenterna Raphael Mak och Arshia Samsaminia bidrar också med varsitt stycke. Även nyskriven musik av Paula af Malmborg Ward ingår. Regi: William Relton, dirigent: Henrik Schaefer, musikaliskt ansvarig: Monica Danielson, scen och kostym: Lili Riksén, libretto: Nahum Tate, musik: Henry Purcell.

Öppen generalrepetition: 7 december kl. 18:00–20:00

Premiär: 8 december, kl. 18:00–20:00
Ges även den 10, 11, 14 och 15 december.

Plats: Artisten, Fågelsången 1, Jacobsonteatern A303

Mer information:
hsm.gu.se/aktuellt/
Kalendarium

Nutid och forntid går in i varandra i HSM:s uppsättning av *Dido och Aeneas*.

Polisk museichef fick sparken



Foto: HENRIK KJELLBERG

När historikern Pawel Machcewicz i en artikel föreslog inrättandet av ett museum över andra världskriget, med erfarenheter från alla möjliga länder, trodde han inte att idén skulle få särskilt stor uppmärksamhet.

– Så min förvåning blev stor när premiärminister Donald Tusk 2008 gav mig i uppdrag att skapa just ett sådant museum. Det blev starten på ett antal mycket turbulenta år.

DEN 24–26 OKTOBER gästades GU av Pawel Machcewicz, avsatt chef för Europas största museum om andra världskriget, beläget i Gdansk.

– När Polen gick med i EU 2004 blev det uppenbart för mig att Öst- och Västeuropa har väldigt olika syn på kriget. För Väst

innebar 1945 starten på nya, liberala samhällen. Öst led av konsekvenserna av kriget ända fram till Berlinmurens fall 1989.

Tanken med museet var därför att skildra kriget utifrån alla tänkbara erfarenheter: judars, polackers, fransmäns, ryssars, till och med tyskars.

– ISTÄLLET FÖR ATT skapa förståelse ledde arbetet med museet till att Polen delades i en del som var jättestativ och en som uppfattade det nästan som landsförräderi. När det nationalistiska partiet Lag och ordning kom till makten 2015 beslöt man sig för att avsluta arbetet på museet. Mina kollegor och jag jobbade dock vidare i rekordfart och den 27 mars 2017 kunde vi öppna det.

Den 5 april avsattes dock Pawel Machcewicz och hela hans stab och museet har nu en annan ledning.

Pawel Machcewicz gästades GU i oktober.

Vinn **bio**biljetter!

Läs tidningen och var med och tävla. Bland alla som svarar rätt drar vi vinnare som får ett presentkort på två biobiljetter vardera. Lycka till!

1. Vem var initiativtagaren till uppropet om att universiteten ska ta ett större ansvar för klimatet?
2. Varför vill besättningen på forskningsfartyget Skagerak inte ta ett annat jobb inom Northern Offshore Services (NOR)?
3. Vad kallas den växt som en särskild sorts fladdermus använder som bostad och toalett?
4. Vad var det för museum som Pawel Machcewicz en kort period var chef över?
5. Vilken är titeln på Sveriges första roman?

Mejla ditt svar till gu-journalen@gu.se. Ange var du arbetar och din postadress så att vi kan skicka biobiljetterna om du vinner. Vi publicerar vinnarna i nästa nummer.



Förra numrets vinnare av biobiljetter är: **Jessica Pamp**, kommunikatör på Utbildningsenheten, **Jonatan Jungmalm**, doktorand vid institutet för kost- och idrottsvetenskap (IKI), **Bengt Karlsson**, pensionerad GU-medarbetare på IT-enheten. GU Journalen gratulerar vinnarna!

Förra numrets rätta svar: **1.** 193 000 kronor plus moms för knappt 20 timmars utbildning (drygt 3 500 kronor per person plus moms).

2. Plats 148. **3.** Ödesfabriken. Från Adam och Eva till Atomåldern.

4. Rosa Malmström, Asta Ekenvall och Eva Pinéus. **5.** 1996.



Foto: ALLAN ERIKSSON

Eszter Bánffy har gjort nya upptäckter om hur jordbrukare migrerade för 7 000–8 000 år sedan.

Kan salt ha fört människor västerut?

Det är inte bara idag som människor söker sig från Mellanöstern till centrala Europa. Under årets Felix Neuberghföreläsning berättade Eszter Bánffy om hur jordbrukare redan för 8 000 år sedan började ta sig ungefär samma väg till sydvästra Karpaterna.

ALSÓNYÉK KALLAS DET område i södra Ungern där forskare i samband med ett motorvägsbygge 2006–2009 funnit en väldig mängd lämningar från Europas tidigaste jordbrukare. Bland annat har man hittat ett trettiotal skelett, begravda i underjordiska ugnar, samt stora mängder dekorerad keramik, både krukor och små figuriner. Men varför begav sig forntida människor allt längre åt nordväst?

– Det har vi egentligen inget svar på, förklarar Eszter Bánffy, professor vid Deutsche Archäologische Institut samt vid ungerska vetenskapsakademin. Men jakt efter livsnödvärdigt salt kan ha varit ett skäl eftersom saltfyndigheter finns just i de områden dit dessa jordbrukare tog sig, som västra och centrala Tyskland samt södra Polen.

Jordbrukets spridning har inte alltid varit framgångsrik.

– Vi har exempel på ett område som blomstrade några decennier för cirka 6 700 år sedan men sedan övergavs, bland annat på grund av att människorna drabbades av svält och skelett tuberkulos. Detta är faktiskt också ett av de första fynden av tuberkulos hos människan.

Arkeologi är ett i allra högsta grad tvärvetenskapligt forskningsområde.

– **VI ANVÄNDER** dna-analyser, C-14-metoder, studerar pollen och ben från djur och undersöker strontium i tänder för att se om personen är född på platsen eller inte, berättar Eszter Bánffy. Det enda vi inte kan komma åt är vad människorna faktiskt tänkte och kände.

Felix Neuberghföreläsningen ges varje år sedan 1977, varannan gång av en arkeolog, varannan av en person från finansväsendet. Föreläsaren tilldelas en silverplakett samt 30 000 kronor.

EVA LUNDGREN



Det enda vi inte kan komma åt är vad människorna faktiskt tänkte och kände.

ESZTER BÁNFFY

DOKTORSPROMOTIONEN 2018



Henrik Andersson och Monica Danielson var presentatörer under doktorspromotionen.

Fest och allvar på PROMOTIONEN

Text: PETER SUNDBERG ÅBRANDT Foto: JOHAN WINGBORG

Under högtidliga former på doktorspromotionen blev nya och gamla doktorer uppmärksammade för sina insatser. Men det var inte bara glitter och fest på årets högtid.

I **KONGRESSHALLEN** på Svenska mässan var det uppdukad för bankett och festlighet. Efter den formella promoveringsceremonin väntade en bankett för 800 personer. Den nyblivne hedersdoktorn på Konstnärliga fakulteten, Tom Eccles, hyllade i ett spontant tal på banketten staden Göteborg och universitetet.

- Det är en enorm ära att få vara här i Göteborg och

få denna utmärkelse. En stad och ett universitet som är öppet för världen.

Flera talare tog under kvällen upp att det råder bistrare tider i Sverige just nu kring kunskap och forskning. Sven Safström, generaldirektör på Vetenskapsrådet, lyfte bland annat fram att han var stolt över Nationella sekretariatet för genusforskning.

- **NI ARBETAR I ETT** politiskt känsligt område men sysslar med viktig forskning och jag är stolt över att det förs fram trots politisk kritik.

När Lena Martinsson, professor i genusvetenskap,

en stund senare gick upp på scen var tonen hårdare.

- Jag är innerligt stolt över alla nya doktorer som är ödmjuka inför den komplexitet som kunskapsbildande innebär. För det är allvar nu! Vetenskaplig kunskap ifrågasätts och faktaresistens sprider sig i samhället. Därför är ni nya doktorer viktigare än någonsin. Kämpa för kunskapen.

I ÅR PROMOVERADES 151 nya doktorer, födda mellan 1947 och 1989. Hälften av alla nya doktorer kommer från Sahlgrenska akademien och cirka 60 procent är kvinnor. I år uppmärksammades även 22 jubeldoktorer och 11 hedersdoktorer. Årets jubeldoktorer tillhör de 70 doktorer som promoverades 1968. Kopplingen till det speciella året lyfte bland annat rektor Eva Wiberg.

- År 1968 fick vi en politisk vänstervåg i Europa och samhällsdebatten förändrades radikalt. 2018 har vi en internationell politisk högervåg, en ganska polariserad debatt och högerextremistiska demonstrationståg som är raka motsatsen till det budskap demonstranterna hade 1968.

Det var inte enbart allvar under kvällen. Förutom underhållning från HSM-studenterna bjöds det även på skratt och hurrarop. Störst applåd fick Sven Safström när han lyfte fram att Mats Malm, professor i litteraturvetenskap, blivit invald som ny ledamot i Svenska Akademien.



Familjen Fritz. Från vänster: Lars, Martin, Johan, Patrik



Vetenskaplig kunskap ifrågasätts och faktaresistens sprider sig ...

LENA MARTINSSON



Vad har hattar och lagerkran-sar med slagverksmusik att göra? Jo, de förekom båda på årets doktorspromotion.

Vad är det bästa med promotionen?



Eric Hamrin

Senorski Ämne: medicinsk vetenskap, Sahlgrenska akademien.

- Det är roligt att universitetet visar så stor uppskattning för doktorerna och att det är en trevlig tillställning överlag.



Doris Lydahl Ämne:

Sociologi, Samhällsvetenskapliga fakulteten

- Det är kul att få fira en gång till och denna gång utan att ha någon press på sig, till skillnad från vid disputationen. Nu var bara kravet att sitta still i tre timmar.



Alida Umutoni

Furaha Ämne: freds- och utvecklingsforskning, Samhällsvetenskapliga fakulteten.

- Att få en examen från ett universitet med så hög auktoritet, för nu avslutar jag år av hårt jobb. Jag kom igår från Kigali med min familj och jag är glad över att vara här.



Christer Mattsson

Ämne: pedagogisk arbete, Utbildningsvetenskapliga fakulteten.

- Atmosfären, att det är högtidligt. Att få träffa kollegor som jag jobbar med dagligen i ett helt annat sammanhang.



Daniel Slunge

Ämne: miljövetenskap, Handels-högskolan.

- Spännande att se bredden av universitetets verksamhet. Känns verkligen som att vara en liten del i ett större sammanhang.

Nätverk ska minska genusgap

Cirka 90 procent av alla artiklar på Wikipedia är skrivna av män och texter som handlar om män är fyra gånger vanligare i nätcyklopedin än texter om kvinnor.

För att minska genusgapet bjöd Go Wo-sci, Gothenburg Women Scientists, den 23 oktober på ett WikiGap, något som förhoppningsvis kommer att bli en återkommande verksamhet vid GU.



WIKIGAP STARTADE den 8 mars på initiativ av Utrikesdepartementet och WikiGap-stugor finns nu över hela

världen. På Chalmers arrangerades ett WikiGap den 29 augusti och nyligen var alltså Go Wo-sci värdar för ett liknande arrangemang på Academicum.

- De som vill arbeta med WikiGap kan antingen välja att skriva en helt ny artikel om någon kvinna som ännu inte finns på Wikipedia, redigera en befintlig text eller översätta en artikel till exempelvis svenska. Vi har flera volontärer här som kan visa hur man gör, förklarade Anne Farewell, docent i mikrobiologi och medarrangör till mötet.

ENDAST FORSKARE som anses tillräckligt framstående accepteras på Wikipedia. På den svenska sidan räcker det med att vara professor men på den engelska måste forskaren uppfylla åtminstone ett av de kriterier som finns listade på sidan Wikipedia Notability (academics). Det var skälet till att Donna Strickland inte fanns på Wikipedia när Kungliga vetenskapsakademien den 2 oktober meddelade att hon är en av årets Nobelpristagare i fysik.

- En artikel om henne hade tydligen lämnats in, men refuserats, berättar Anne Farewell. Varför vet jag inte, det kan förstås ha funnits goda skäl. Men man kan undra varför inte fler personer försökt få in artiklar i Wikipedia om denna framstående forskare. Donna Strickland är ett gott exempel på att WikiGap behövs.

Självsamlar Anne Farewell information för två artiklar, dels om den mycket inflytelserika mikrobiologen Barbara Backmann, dels om Birgitta Norkrans, professor i marin mikrobiologi som inrättade institutionen för allmän och marin mikrobiologi vid GU, som idag ingår i institutionen för kemi och molekylärbiologi.



Foto: JOHAN WINGBORG

Malin Hernebring är av många forskare som vill öka antalet kvinnor i Wikipedia.

- Det är dock väldigt svårt att hitta information om henne, liksom om många andra kvinnor i historien.

Bland de tjugotalet personer som besökte Wikistugan fanns forskarna Malin Hernebring och Rebecca Andersson.

- Vi vill skriva om Judith Frydman, en väldigt framgångsrik genetiker vid Stanford University, samt om biokemisten Jennifer Rivett. Men det finns en mängd kvinnliga akademiker som borde vara med i Wikipedia.

FORSKAREN CECILIA PICAZO vill översätta artiklar från spanska till engelska.

- Jag tänkte börja med min lärare Emilia Matallana Redondo, professor i biokemi och molekylärbiologi vid universitetet i Valencia.

När mötet på Academicum var slut hade deltagarna hunnit översätta eller skriva nya artiklar om ett tjugotal kvinnliga forskare.

- Min förhoppning är att detta ska fortsätta, säger Anne Farewell. Ett förslag är att bestämma en särskild dag, tid och plats i månaden då alla som är intresserade av WikiGap träffas, exempelvis på ett kafé. Ibland kanske vi blir många, andra gånger färre, det viktiga är att arbetet aldrig stannar av.

EVA LUNDGREN



Hallå där, Annika Koldenius Wall!

Du är central samordnare för GU:s forskningskommunikation på Wikipedia. Hur gör man om man som GU-anställd vill skriva på Wikipedia?

- Det bästa är att skapa ett konto på meta.wikimedia.org. Då kan du nämligen skriva på vilket språk som helst, exempelvis svenska. Som användarnamn föreslår jag att du skriver ditt eget namn samt (GU), alltså exempelvis *Annika Koldenius Wall (GU)*. Skälet till det är att andra personer, som är intresserade av samma ämnen som du, kan hitta dig och skapa en kontakt. På Medarbetarportalen finns en manual där du steg för steg kan följa hur du gör för att skapa ett konto och lägga till GU:s mall. Du kan också komma till någon av de Wikistugor jag håller på Erik Dahlbergsgatan 11 B. I vår finns två tillfällen: den 14 mars kl. 13:00-15:00 samt den 8 maj kl. 9:00-11:00.

Den som vill skriva om kvinnor i Wikipedia kan också bli medlem i *WikiProject Women* eller i *WikiProject Women in Red*. Också Litteraturhuset ordnar wikistugor varje tisdag med fokus på kvinnor.



Räds inte dåliga böcker

Mats Malm

Aktuell: Efterträder Klas Östergren på stol nummer 11 i Svenska akademien.

Bakgrund: Professor i litteraturvetenskap, föreståndare för Litteraturbanken, har startat Centrum för digital humaniora samt Digital humaniora i Norden.

Bästa svenska romanen, enligt Mats Malm: *Drottningens juvelsmycke* av Carl Jonas Love Almqvist.

Digitalt tips: Gå in på svenska.se och botanisera bland Svenska akademiens tre ordböcker.

Efter att ha avslutat två tunga uppdrag, som professor vid Universitetet i Oslo och som ordförande i RJ:s beredningsgrupp för forskningsinfrastruktur, såg Mats Malm fram emot en lugnare tillvaro.

Då ringde telefonen.
- Jag fick den omtumlande frågan om jag ville bli ledamot av Svenska akademien. Jag bestämde mig för att tacka ja.

TILL EN LITTERATURPROFESSORS vedermodor hör att läsa tråkiga böcker. Ett sådant exempel är Sveriges första roman, *Adalriks och Göthildas äventyr*, skriven av prästen Jacob Mörk, tryckt 1742-1745.

- Ja, den var jobbig att läsa. Författaren har ansträngt sig för att skriva träigt, sinnlighet var nämligen inte förenligt med den tidens moraliska ideal, åtminstone inte i Sverige. Under samma tid publicerades dock i England bland annat Samuel

Richardsons *Pamela* och Daniel Defoes *Robinson Crusoe* som ju är enormt levande.

DÅLIGA BÖCKER KAN dock ha sina poänger, menar Mats Malm. Han är bland annat redaktör för Litteraturbanken som digitaliserar och ger ut svenska litterära verk, både de av erkänt god kvalitet och de mer bortglömda eller förträngda.

- Vi vill gärna bredda klassikerbegreppet eftersom det finns så mycket mer som av olika skäl är intressant än de verk som brukar ingå i kanon. Vad ansåg svenskarna runt förra sekelskiftet om exempelvis äktenskapsfrågan? Det får man inte veta om man bara läser Strindberg. Och genom det digitala kan man, paradoxalt nog, få syn på det materiella, eftersom det händer saker när texter digitaliseras. Bara en sådan sak som att bestämma vilken utgåva man ska utgå från ...

Ett exempel är Anna Maria Lenngrens kända dikt *Några ord till min kära dotter* ...

som dagens läsare självklart ser som ironisk.

- Men att vi uppfattar den så beror delvis på att dikten på 1800-talet försetts med massor av utropstecken och tankestreck, förmodligen eftersom utgivaren "förbättrade" enligt det då rådande känsloramma kvinnoidealet. Men originaldikten, publicerad i Stockholms-Posten 1798, har inte sådana läsanvisningar utan är neutral, var och en får själv avgöra hur dikten ska tolkas. Diktens betydelse har alltså ändrats bara genom interpunktionen och har på så sätt blivit betydligt mindre elegant.

Genom att skanna stora mängder text ger digitaliseringen också nya möjligheter att exempelvis komma åt vanliga företeelser eller samhällsvillkor under en viss tid.

- Exempelvis konsumtionsmönster, som när kaffe blev vanligt, går att undersöka genom att skanna tusentals texter, liksom när nya tankar eller idéer blir allmänna, samt självklart frågor som rör språkanvändning.

FÖR FYRA ÅR SEDAN startade Mats Malm därför Centrum för digital humaniora samt ett år senare Digital humaniora i Norden. Han är också verksam inom Centrum för kritiska kulturavsnitt där han koordinerar ett slags digitalt museum, Aroseniusarkivet.

Men den 20 december kommer han alltså att installeras som ny ledamot av Svenska akademien, ett sällskap som genomlevt ett oerhört turbulent år. Men det Mats Malm vill lyfta fram är istället akademiens viktiga arbete för svenska språket och kulturen.

- Akademien finansierar ett massivt ordboksarbete, ger ut många böcker, utvecklar intensivsvenska för nyanlända och delar ut mängder med priser, inte bara Nobelpriset. Det är en utpräglad meningsfylld verksamhet och jag är glad om jag kan bidra, även om jag än inte riktigt vet med vad.

Text: **EVA LUNDRÉN** Foto: **JOHAN WINGBORG**

Avgörande att kommunicera rätt vid kris

Text: KARIN FREJRUD Foto: EMELIE ASPLUND

Trovärdighet, transparens och empati. Det är ledord när en organisation ska kommunicera i en kris.

– Allt går så fort idag och det är lätt att känna sig pressad att ge snabba svar. Då gäller det att hålla huvudet kallt, säger Alice Srugies, lektor vid institutionen för tillämpad IT med fokus på organisations- och kriskommunikation.

NATURKATASTROFER, terrordåd, politiska skandaler eller avslöjanden om korruption. Olika typer av kriser har förekommit i alla tider. Men trycket på hur vi kommunicerar kring en kris har förändrats dramatiskt.

Kriskommunikation genom exempelvis sociala medier erbjuder både nya möjligheter och nya utmaningar. Möjligheter som att stärka dialogen mellan dem som drabbats och att etablera nätverk mellan olika intressenter för att stödja varandra. Utmaningar framför allt då det gäller en ökad kommunikationshastighet.

– Också felaktig information sprids snabbt. Därför är det viktigt att inte ryckas med och svara för snabbt. Istället bör man vara öppen med att man inte har tillräckligt med information men att man kommer gå ut med den så fort man samlat in alla fakta, säger Alice Srugies.

– Det är också viktigt att inte börja skylla på andra och leta syndabockar,

det skapar bara förvirring. Och det är även viktigt att visa empati för dem som drabbats av krisen, det visar att man tar det som hänt på allvar.

Alice Srugies forskningsområde är just kriskommunikation och hennes drivkraft är att få till en bra relation mellan forskarvärlden och olika organisationer, hon vill att hennes forskning ska göra nytta. För drygt ett år sedan lämnade hon hemlandet Tyskland för arbetet som lektor vid institutionen för tillämpad IT.

– Jag tycker det är jättespännande att titta på hur teknologin påverkar hur vi kommunicerar – och hur kommunikation påverkar teknologin. Hur förändras till exempel våra sociala normer när vi kommunicerar via sociala nätverk?

ALICE SRUGIES HAR alltid varit fascinerad av kommunikation i olika former. Under uppväxten i Dresden i östra Tyskland drömde hon om att bli journalist. Hon läste statsvetenskap och kommunikation, gick vidare till masterprogrammet Media and Communication Science och under en forskningskurs i offentlig diplomati fick hon upp ögonen för forskning.

– Jag hade aldrig planerat att bli forskare men jag tyckte det var otroligt spännande och fortsatte på doktorandutbildningen, berättar hon.

Doktorandutbildningen vid Technische Universität i Ilmenau resulterade i avhandlingen *Compe-*

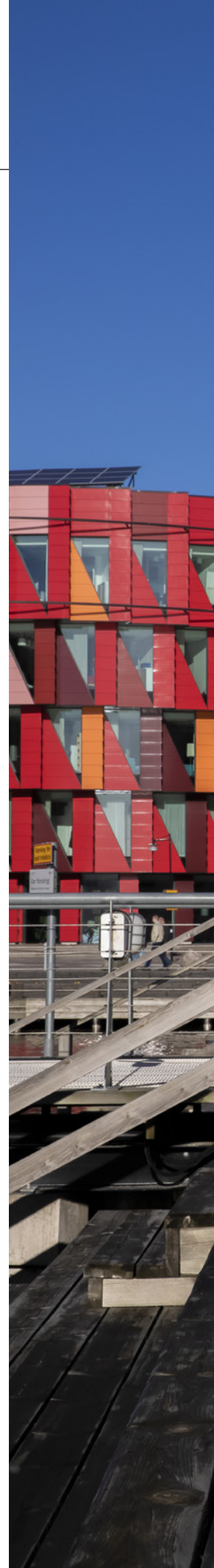
tion or cooperation?: a comparative analysis of the public diplomacy of the European Union and selected member states. Här analyserade hon europeisk offentlig diplomati och tittade på hur EU som institution kan förstå och planera sin offentliga diplomati. Hon jämförde två medlemsstater, Sverige och Frankrike, och hur de hanterar sin offentliga diplomati i relation till EU.

UNDER ARBETET MED sin avhandling började Alice Srugies lära sig lite svenska för att kunna ta del av dokument från svenska UD. Så när lektorstjänsten i Göteborg dök upp tvekade hon aldrig att söka och nu efter bara drygt ett år på plats i staden pratar hon i det närmaste perfekt svenska.

– Det är kul med nya utmaningar och jag trivs jättebra. Jag är programansvarig för Master in Communication och varvar undervisning med eget skrivande.

Hur tycker du att det fungerar att kommunicera med svenskar?

– Man behöver lära sig språket för att verkligen kunna delta i samhället. Small talk är inte så lätt. Här behöver man vara aktiv, delta i en förening eller träningsgrupp för att lära känna någon. Det är inte som i USA där man kan gå in på ett kafé och bara börja prata med någon. Men om man själv gör något, deltar och bidrar i en grupp av något slag, då fungerar det.





Alice Srugies

Ålder: 32 år. **Bor:** Göteborg.

Familj: Singel. **Yrke:** Universitetslektor vid institutionen för tillämpad IT på Lindholmen med fokus på kriskommunikation. **Intressen:** Musik, resor, idrott och träning. Aktiv i musikföreningen Truckstop Alaska, skriver musikjournalistik, går gärna på konserter. Gillar att träna ofta och blanda olika former av träning, gärna en blandning av kondition och styrka.

Alice Srugies njuter av närheten till naturen och havet i Göteborg och är ofta bland de första resenärerna på färjan över till Lindholmsspiren om mornarna.

- Jag försöker vara på jobbet senast klockan sju. Jag gillar tystnaden på kontoret då och gillar att ha en eller två timmar för mig själv innan alla andra kommer. Det är då jag kan få riktigt flow i mitt skrivande.

Känslan av flow får hon också under sina många löprundor i Göteborg. Eller på någon av stadens musikklubbar. Alice Srugies är inbiten musikälskare och har sedan tonårstidens kärlek till metal nu också fått smak för blues, jazz och punkmetal. Hon har i många år jobbat som musikjournalist, recenserat konserter och skivor och även varit med och arrangerat konserter parallellt med arbetet som forskare.

- **JAG DROGS TILL** metalscenen för att det är så mycket energi i musiken. Jag tycker om att stå i publiken och dela den där gemensamma känslan som musiken ger. Det är kommunikation utan ord.

I framtiden skulle Alice Srugies gärna koppla ihop sina två passioner forskning och musik.

- Jag skulle gärna forska om musik och subkulturer och hur media skriver om dem som spelar musik och dem som engagerar sig i musik. Bland annat utifrån ett genusperspektiv, berättar hon. ■

Ny på jobbet

(ej adjungerade professorer, docenter eller seniora professorer)

Karin Allander är ny kommunikator på institutionen för medicin.

Karl Ask är ny professor i psykologi. Han forskar bland annat om vittnespsykologi och trovärdighetsbedömningar.

Marica Ericson är ny professor i fysikalisk kemi. Hennes forskning är inriktad på avancerad optisk mikroskopi inom bland annat experimentell hudforskning.



Christina Hallberg är ny administrativ chef på företagsekonomiska institutionen.

Maarit Jaakkola är ny biträdande föreståndare på Nordiska informationscentrumet för medie- och kommunikationsforskning Nordicom. Hon arbetar även fortsatt som forskare och redaktör.

Johan Johansson är ny chef för universitetsledningens stab där han varit tillförordnad chef sedan december 2017.



Gergely Katona är ny professor i biokemi.



Fredrika Lagergren Wahlin, vice-rektor för samverkan, är ny ledamot av styrelsen för Stiftelsen Torgny Segerstedts Minne. Hon har tidigare varit prefekt vid statsvetenskapliga institutionen samt vid institutionen för tillämpad IT.

Lina Lindkvist är ny universitetsadjunkt i musikalisk gestaltning, orgeldidaktik, på Högskolan för scen och musik.



Connie Linell är ny ekonomisk-administratör på företagsekonomiska institutionen.



Johannes Lunneblad är ny professor i pedagogik. Han forskar om barns och ungas uppväxtvillkor.



Jonas Nilsson, professor i experimentell cancerkirurgi, är ny föreståndare för Sahlgrenska Cancer Center. Han leder ett translationellt forskningssamarbete inom malignt melanom.



Carina Mallard, professor i experimentell perinatal hjärnskade-forskning, blir ny chef för Core Facilities.



Sofia Nyström är ny administrativ samordnare på företagsekonomiska institutionen.



Björn Rombach är omvald som prefekt på Förvaltningshögskolan.

Utmärkelser



Alexandre Antonelli, professor i biologisk mångfald och föreståndare för Centrum för globala biodiversitetsstudier, lämnar GU för att den 1 februari 2019 bli ny forskningschef för Kew Gardens. Trädgården är belägen i västra London och har världens mest omfattande samling av växter och svampar.



Anna Godhe, professor i marin ekologi, har tilldelats Naturvetenskapliga fakultetens forskningspris 2018. Hon forskar bland annat om hur kiselalger anpassar sig till en föränderlig miljö.



Kristina Linscott har tilldelats Naturvetenskapliga fakultetens avhandlingspris.

Hon får priset för att ha förnyat sitt forskningsfält, medeltida kyrkoarkitektur, genom att kombinera olika byggnadsarkeologiska undersökningsmetoder med arkitekturanalys och dendrokronologisk empiri.



Kristina Luthman, professor i läkemedelskemi, är mottagare av Naturvetenskapliga fakultetens pedagogiska pris 2018. Hon tilldelas priset för sitt engagemang för grundutbildningen och för att alltid ha studenterna i fokus. Hon har dessutom haft en betydande roll för etableringen av läkemedelskemi i Göteborg vilket i sin tur gjort det möjligt att starta apotekar- och receptarieutbildningar.



Carl Bennet är årets mottagare av medaljen Pro Studio et Scientia, för engagemang och vetenskap. Med denna utmärkelse vill Handelshögskolan vid Göteborgs universitet uppmärksamma och hedra personer som gjort omfattande och mångåriga insatser för att utveckla skolans verksamhet. – Hans engagemang har kommit att betyda mycket för vår utveckling, säger Handelshögskolans rektor Per Cramér.

Anslag



Caroline Beck Adiels, forskare vid institutionen för fysik, får 8 miljoner kronor från Stiftelsen för strategisk forskning, SSF, för att skapa ett chip som fungerar som artificiell lever vid skräddarsydd läkemedelsbehandling.



Maria Bania, professor i musikalisk gestaltning, har av Vetenskapsrådet tilldelats 5 miljoner kronor för

projektet *Retoriska och romantiska affektiva strategier i musikaliska framföranden. med inriktning interpretation.*



Ruth Palmer, professor i cellbiologi, får 36,7 miljoner kronor av Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse för forskning på barncancerformen neuroblastom, vilket uppstår i det sympatiska nervsystemet, vanligen i binjuren. Sjukdomen drabbar ofta barn före två års ålder och kan läka ut av sig själv, men också vara mycket aggressiv.

Forskningsrådet

Formas har tilldelat forskare vid Göteborgs universitet sammanlagt 24 miljoner kronor inom ramen för det nationella forskningsprogrammet för hållbart samhällsbyggande. Följande projekt får medel: Håkan Pleijel, professor i miljövetenskap, får nära 9 miljoner kronor för *Visualisering och modellering av urban luftkvalitet – påverkan av vegetation, bebyggelsestruktur och trafikemissioner*, Håkan Thörn, professor i sociologi, får 6,6 miljoner kronor för *Delta-gande i renovering: Mot ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbart miljonprogram?*, Sebastian Linke, docent i samhällsvetenskapliga miljöstudier, får 6,9 miljoner kronor för *Att fiska efter lösningar: samhälls-ekonomi och hållbar kustutveckling i Sverige* och Roland Barthel, professor i hydrogeologi, får 1,5 miljoner kronor för syntesprojektet *Trygg och hållbar grundvattenbaserad vattenförsörjning i Sveriges städer och på landsbygden.*

Forte, Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd, har tilldelat 15 miljoner kronor till programmet *Utveckling av evi-*

densbaserad praktik inom rättspsykiatri: tvärvetenskaplig kartläggning och metodutveckling för en mångfacetterad och sårbar patientgrupp. Projektledare är Märta Wallinius, Centrum för etik, juridik och mental hälsa (CELAM). Även följande forskningsledare tilldelas medel: Ann-Charlotte Almstrand, Hanna Augustin, Gabriella Elgenius, Ingrid Höjer, Thomas Johansson, Anja Karlsson Franck, Ying Li, Carmela Miniscalco Mattsson, Philip Moons, Kerstin Persson Wayne, Linus Schiöler, Morten Sagger, Magnus Simrén, Ingmar Skoog, Therése Skoog, Bertil Vilhelmsen, Anna Winkvist, Agnes Wold. Juniorforskningsbidrag tilldelas Qarin Lood och Martin Grill. Postdoktorbidrag tilldelas Stefanie König och Erik Eriksson.



Thomas Johansson, professor vid institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande, får 3,8 miljoner kronor från Forte för projektet *Att rekryteras, att tillhöra och att lämna – Exit-processer bland unga nynazister.*

Riksbankens jubileumsfond har tilldelat **Svenskt kvinnobiografiskt lexikon 2.0**, som leds av Maria Sjöberg, 7,5 miljoner kronor.

Hällristningar i tre dimensioner – dokumentation, forskning och förmedling, som leds av Christian Horn, tilldelas 5,5 miljoner kronor. Dessutom tilldelas Angelica Hagsand 3,4 miljoner kronor för projektet *Alkoholberusade ögonvittnen i fältet: Påverkar hög berusningsgrad, emotionell stress och val av förhörsmetod minnet av ett brott?*

Tom Cubbin får 2,5 miljoner kronor för *Hantverksmässig åtrå: en internationell designhistoria över manlig gay fetisch-tillverknings och Maris Boyd Gillette* får närmare 2 miljoner kronor för *Smutsig gruvindustri blir ren gruvturism.*

Följande GU-forskare får sammanlagt drygt 190 miljoner i 2018 års utdelning från Vetenskapsrådet inom medicin och hälsa:

George Birchénough, Jörg Hanrieder, Gulsun Elif Karagoz, Volkan Sayin samt Björn Schröder får etableringsbidrag på 6 miljoner kronor vardera. Följande forskare får projektbidrag: Roger Adan, Louise Adermark, Marie Berg, David Bryder, Helena Carén, Peter Carlsson, Olov Ekwall, Sven Enerbäck, Maria Falckenberg, Huamei Forsman, Nouchine Hadjikhani, Christina Jern, Anna Karlsson, Jenny Kindblom, Mikael Landén, Joakim Larsson, Erik Larsson Leholm, Anders Lindahl, Sofia Moverare Skrtic, Lill Mårtensson-Bopp, Anders Oldfors, Søren Paludan, Anders Rosengren, Annika Rosengren, Maria Råstam, Klara Sjögren, Karolina Skibicka, Ulf Smith, Gunnar Steinbeck, Mikael Svensson, Peter Thomsen, Liesbeth Vadenput, Xiaoyang Wang, Lars Westberg, Henrik Zetterberg samt Changlian Zhu,



Handkirurgen **Martina Ahlén**, som handleder läkarstudenter och ST-läkare i ortopedi, har utsetts till bästa handledare i Göteborg av studenterna på Sahlgrenska akademien. Priset delas ut av Sveriges läkarförbund Student Göteborg, och innebär att Martina nomineras som kandidat att bli bästa handledare i hela Sverige.

IngaBritt och Arne Lundbergs Forskningsstiftelse satsar sammanlagt 45 miljoner kronor på forskning vid GU. 27 miljoner kronor går till det nyinvidda Lundbergslaboratoriet för njurforskning vid Sahlgrenska akademien. Vid det nya nationellt ledande njurforskningslaboratoriet kommer forskning att bedrivas inom kronisk njursjukdom, njurtransplantation och njurcancer.

Ytterligare sammanlagt 18 miljoner kronor går till följande projekt vid GU: Ulrika Islander: Imaging-system för mekanistiska studier av inflammationsinducerad osteoporos, Lars Kölby: Stamceller inom plastikkirurgi, ryggortopedi och för att bota diabetes typ 1, Gunnar C. Hansson: Bakterier, mukus, inflammation, tjocktarmscancer och betydelse vid cancerbehandling, Anna-Carin Olin: Surfaktantförändringar vid lungcancer – en ny screeningmetod baserad på analys av utandningsluft, Michael Olausson: Prekonditionering och preservation av organ för transplantation, Henrik Malchau: Ny röntgenmetod möjliggör noggrannare avbildning av skelettet med lägre stråldos samt Göran Larson: Mikroskopisk avbildning i 3 dimensioner.



Bollan-stipendiet ges i år till Kristina Vukusic, Gisela Nilsson, Rickard Nordén och Cecilia Engdahl som ska använda sina medel vid olika plattformar inom Core Facilities för sina projekt. Stipendiet kan delas ut tack vare en donation av Elisabeth Lindén, som kallades Bollan av sina vänner.

Evenemang

Välkomna till Hälsopromotionsforum!

Alla som är intresserade av hälsopromotion, är välkomna att lyssna på föreläsningar, nätverka och bli inspirerade när institutionen för kost- och idrottsvetenskap arrangerar ett första hälsopromotionsforum.

Tid: Den 14 november kl. 14–17.30

Plats: Margaretha Huitfeldtssalen, C-huset, Pedagogen

Håll koll på GU-CAS

(Göteborgs universitets nätverk för kritiska djurstudier i antropocen) som har flera arrangemang i höst, bland annat *Veganizing campus, planning of CAS courses, research collaboration/applications, and outreach projects*

tid: 21 november kl. 15:00–19:00

Plats: Olov Wijksgatan 6, rum T340

Juan Velasquez

Wasps, pigs and rats in the 2018's presidential race in Colombia.

Tid: 28 november kl. 17:00–19:00

Plats: Vera Sandbergs allé 8

Projektledaren Helena Pedersen är också aktuell med boken *Schizoanalysis and Animal Science Education*, om hur det inom utbildningssystemet anses nödvändigt att utsätta djur för våld.

Nya böcker



Olof Franck är redaktör och medförfattare till den aktuella boken *Interkulturell religionsdidaktik* som är den första i sitt slag i Sverige. I boken ges bland annat råd och strategier som visar vägen framåt för religionslärare i en situation där styrdokument och lärarutbildning inte har hängt med i hur det mångkulturella samhället yttar sig i klassrummen.



Hallå där, Lena Willemark!

Du är riksspelman, kompositör och ny hedersdoktor vid Konstnärliga fakulteten. Hur kändes det att promoveras?

– Jag blev både stolt och glad. Ju äldre man blir desto gladare blir man för den här typen av utmärkelser. Men jag känner mig också ganska yr av alla superlativer, hattar och ringar. Det är fantastiskt roligt att få uppskattning för att man arbetat hårt och följt sin egen lust, sitt djup och sin höjd.

Du har genom åren gett flera föreläsningar och workshoppar vid Högskolan för scen och musik. Berätta!

– Det är väldigt roligt att möta unga människor som precis börjat på en musikaliskt resa som aldrig kommer att ta slut, eftersom man förstas aldrig är

färdiglärd. Jag hoppas ha kunnat vara inspirerande, studenter-na har i alla fall inspirerat mig.

Är folkmusik på modet igen?

– Det vet jag inte riktigt, sådant där går i vågor. Men folkmusiken utvecklas just nu något enormt med flera nya ensembler och nya sammansättningar av instrument. Utmaningen, inom folkmusik liksom inom all annan musik, är att vara traditionsbärande och lära sig grunderna, samtidigt som man måste föra vidare sina kunskaper på ett engagerat sätt till nästa generation. Det gäller att vara noga men också lustfylld, att kunna sitt hantverk men också gå på känsla. Att jag samarbetar med så många duktiga människor ökar kraften och glädjen med musiken.

GUJournalen



CHEFREDAKTÖR & ANSVARIG UTGIVARE
Allan Eriksson
031-786 10 21
allan.eriksson@gu.se



REDAKTÖR & STF ANSVARIG UTGIVARE
Eva Lundgren
031-786 10 81
eva.lundgren@gu.se



FOTOGRAF
Johan Wingborg
070-595 38 01
johan.wingborg@gu.se



LAYOUT
Anders Eurén
031-786 43 81
anders.euren@gu.se

Adress: GU Journalen, Göteborgs universitet Box 100, 405 30 Göteborg **E-post:** gu-journalen@gu.se **Internet:** gu-journalen.gu.se
Upplaga: 5 300 ex **ISSN:** 1402-9626 **Material:** För obeställt material ansvaras ej. För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan.
Adressändring: Gör skriftlig anmälan till redaktionen. **Tryckeri:** Billes Tryckeri AB

POSTTIDNING A

AVSÄNDARE:
GU JOURNALEN
GÖTEBORGS UNIVERSITET
BOX 100
405 30 GÖTEBORG

GÖTEBORGS
POSTREGION
PORTO BETALT
P 410280400



ÖGONBLICKET

VAR: Göteborgs universitets nya ALC-sal,
Campus Linné.

VEM: Sara Uhnöo.

NÄR: 18 oktober 2018.

Kort beskrivning:

Sara Uhnöo, universitetslektor vid institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, berättar för Samhällsvetenskapliga fakultetens lärare vad den nya ALC-salen (Active Learning Classroom) ger för möjligheter när det gäller pedagogik och teknik. Salen har plats för upp till 100 studenter men kan även användas för mindre grupper och är utrustad med runda bord, whiteboardtavlor, bildskärmar och annan teknisk utrustning. Den kommer att vara bokningsbar till våren. Foto: Johan Wingborg